

ЛИСТИ

ДО ПРИЯТЕЛІВ

**LETTERS
TO
FRIENDS**

1957—1958

Мистецькі обкладинки Зенона Голубця

1959—1960

З М І С Т:

Смуток і надія людини (передова)	1
Вадим Лесич: Смерть Шевченка	3
Пам'ятники Шевченка (До 100-ої річниці)	5
ОТ: Людина хоче вірити	8
И. Гіряк: Український Театр в Америці	15
Д-р Т. Олесюк: Перед стома роками	20
О. Мар: Християнство і модерний світ	24
М. Шлемкевич: Дискусія і про дискусію	31
З світу науки:	
Ігор Зелик: Рефлекси Павлова, дві гідри і занепад Заходу....	36
МШ.: Світові перспективи проф. Гайзенберга	39
Р. Срібний: Українська проблема в холодільні. — Сесія УНРади	43
М. І.: Події та рефлексії (Новий стиль. — Мирна революція. „Нарід без простору”, Ляос)	47
В верстатах української науки:	
Будинок УВАН в Нью-Йорку	52
Енциклопедія Українознавства	53
Р. Купчинський: Дещо про гумор і гумористів	54
В. Б.: Василь Чапленко (рецензії)	
Прислане до редакції	56
Справи Публіцистично-наукового Інституту	57
З книжок і преси	58
Замість „Чому?”	62

СМУТОК І НАДІЯ ЛЮДИНИ

... Моя пісня коротка і не треба їй багато слів. Я назвала мій найдорожчий скарб. Я співала її тихо-тихесенько: — „Він присягав мені вірність, і зламав присягу... На віки пропали моє щастя і мій спокій.” І оце вам кінець моєї пісні...

Давні слова, і здавна співана, підложена під них, мелодія. Але душа людини пізнає в тих словах і в тій пісні свою власну долю і скарбу. Її наречений — щастя — тільки іноді в мріях снах голубить її, а на дорогах життя ледве доторкнеться ніжним леготом і — зрадливий — покидає. Він має тисячі облич, для кожної душі інакше, але кожна — (признається вона до того, чи ні) — шукає його і тужить. І чим шляхетніше його обличчя, тим тяжче обняти те щастя, і тим глибший смуток тих, що саме того кращого щастя прагнуть.

Релігійна людина зрезигновано чекає зустрічі з нареченим душі в іншому, кращому світі. Сучасна поезія, сучасна думка — всі вони переповнені тривогою, безнадією, навіть розпукою. Бо тяжке життя для всіх і для всіх одна його розгадка... Наука виразно оповідає про неї, про те, що вже почалася експлозія універсу і що вона приведе за десятки тисяч мільйонів років кінець світу... Чи незабаром від водневих бомб, чи за мільйони років — яка принципова різниця?

Даремне приглушуєш бідна українська людино, ти, що ще думаєш, — даремне приглушуєш свій неспокій піснями, що їх виспівуєш не тихо, в глибинах власної душі, але трубним громом і маршовим ритмом бубнів на масових маніфестаціях. Вони сьогодні це частинно — добра традиція, частинно — милий спомин, і частинно — порожній обряд. Але їх далекі джерела били колись чистими водами знову ж щирого жалю за тим, що наша духовна й державна свобода як наречена входила відчиненими революцією дверми, а потім утопилася у крові серед горобиної ночі. Так масова людина трубами й літаврами відганяє від свідомості голос, що ще іноді знімається в серці. Але ти людино, що ще думаєш, даремне втікаєш від пісні власної душі, яка жаліється, що загубила в сучасному світі й житті не тільки своє щастя і свій спокій, але і глузд свого існування.

Такий смуток сучасної людини взагалі. Він ще важчий в українській людині, що думає. Україна? — Садки вишневі (— їх мабуть щораз менше —), золоті пшеничні лани (— сьогодні ні людські, ні Божі —) і навіть наша незрадана любов і символ столиця, золотоверхий Київ — це для старших спомин колишніх, коротких зустрічей із щастям; для молодших — далека,

майже нездійненна мрія. Але ж Україна, та жива Україна — це ми, українські люди. Коли тверезо і критичним поглядом поведимо довкола, і так само суворо заглядаємо в самих себе, перед нашим зором відкриваються не пахучі яблуневі сади, не вагітне зерном колосся під блакитним небом, але потоптані стерні пропавших надій, невиконаних рішень, недозрілих задумів...

Було б наївно і смішно ще сьогодні для потіхи повторяти колись прекрасно свіже, нині збаналізоване: — „проти надій сподіватись"! Може найбільшою цінністю нашої убогої сучасної душі є повна свідомість її правдивого стану, так яскраво освітлена окріпим розумом. Тож не в ірраціональних заклинаннях шукаймо дороги, але саме в ній, у тій свідомості і в розумом зглибленому історичному досвіді. А той досвід повчає, що з болю і його просвітлення й опанування, і що не з самого п'яного передчуття щастя, але з оформленої туги за ним — зродились найбільші цінності людської культури. Це те ясне царство, це той обітований край духа, в якому мусимо шукати коли не самого щастя, то його задатку, візії шляхетного щастя людини.

І пам'ятаймо, що вже не мало тих, які переживають і усвідомлюють горе сучасної загубленої людини. Темна ніч довкруги, то підемо разом із тими, що в усьому світі, як ми, шукають доріг крізь темряву. Одні йдуть із світильником живої, душевним стражданням освіженої віри, на яку вони спроможні. Інші — з лампадою розуму, що знищивши багато солодких мрій і оман, сам пізнав свої власні межі. Наша ціль одна: — достойне щастя людини. Тож шануватимемо себе взаємно. Бо є гріхозна самопевність у кожної людини, що — сперта чи то на чисту віру, чи то на чистий розум — думає, неначе вона вже вкусила овочу з дерева непомильності і стала „як Бог, що знає добро і зло". Є гріхозна самопевність і в недоступній для сумніву надії, і так само в недоступній для надії розпущі.

Людина шукала й шукає свого нареченого — щастя, а по дорозі знайшла оце отвертість і свободу духа, який вільно і критично важить і наївні надії і передчасну розпущу.

... Як це сталося, душе, що ти трудну дорогу, накинута тобі суворим Богом, для мандрівки, проходиш без жалів і скарги, — недавно дивувався поет. Як пояснити, що й ми, після всіх скитань, свідомі непевности людської долі, ще зберігаємо іноді усмішку на устах, навіть іноді благість у відношенні до довкілля? Це ж саме дорогоцінні дари, куплені розчаруванням і стражданнями. Не будемо ж завидувати тим, що вдоволяються дешевим щастям ситості і достатку. Наші пісні й мислі будуть тихіші тих, що ними ще недавно захоплювалось наше суспільство. Наші слова, наша дальша життєва мандрівка спиратимуться на той незрадний наш здобуток по дорозі до вимріяного нареченого людської душі: — щастя. Вони спиратимуться на скарб вільної, творчої мислі людини.

Наша пісня коротка. Оце її кінець...

Вадим Лесич

СМЕРТЬ ШЕВЧЕНКА

*Березневий присмерк понад Петербургом,
серце неспокійне, віддиху нема.
Ще сніги біліють, виє біла хуга,
— а на Україні, мабуть, вже весна.*

*Він ступа в задумі на скрипучі сходи
та, підпершись, важко пристає на мить,
і йому здається, що кудись відходить,
тільки серце — болем навісним щемить.*

*І йому здається, що його найближчі
— всі довкола нього — тихо гомонять,
і свою він долю знову тужно кличе,
викликає долю свою навмання.*

*

*Він бачить знов, у млі якійсь повиті
— зелений степ і блискавки шабель,
і чорну землю, копитами зриту...
Оксану, і криницю, й журавель.*

*Усе сплелось в химерні звуки пісні.
Він чує здалеку, як вітер шелестить
і котить бур'яни, мов на чумацькій тризні,
на покритки й причинної — калинові мости.*

*За обрієм, на тополиному роздоллі,
де сад вишневий — солов'їна ніч,
— отам, отам — його кріпацька доля,
і вічні Прометейські вогні.*

*Та ось іде він босий поміж людом,
і не чернець, і не кобзар він, ні!
Козачий степ заклекотів у грудях,
розкрилив біль і гнів розпломенив!..*

*А потім — Кос-Арал, степи руді і чорні,
солдатчина, й Черкаси, й Петербург...
— і важчає р'юка, снуються думи хворі,
Шевченко знову порина в журбу...*

*І мариться йому далекий Київ...
Глікерія це, чи княжна — іде?..
А він — кохав так і простив їй,
бо все минає, все пройде...*

І знову чує — силу й невмирущість,
і віщим дзвоном — знов луна душа,
і лине піснею понад Дніпрові кручі,
де заблудилась мудрість Куліша.

І гайдамацький гнів гримить у пісні,
і блискають ножі, лопочуть корогви,
— і скорбна тінь Марії на святій дідизні
схилилась у сльозах, поникла у крові.

*

Березневий присмерк понад Петербургом,
все пливе в тумані. Вже не має сил,
— і рука опала.

Темрява похмура
застилає очі, білий світ відплив.

І упав на сходи — велетнем підтятим,
велетнем самотнім — на усі часи, —
лиш припав до нього мандрівник крилатий —
вітер з України, та й заголосив.

І лиш чув крізь тихнучий шум далечині
— матері своїй колисковий спів,
і примкнувши очі, тихий і спокійний,
колисаниці вслід — він хмаркою поплив.

27-28 грудня 1960.

ПАМ'ЯТНИКИ ШЕВЧЕНКА

(До сотої річниці смерти поета)

Кожного року українські громади, де вони не знаходилися б, в Україні чи в діаспорі по всьому світі, святкують березневі роковини народження і смерті Того, що від нього починається нове українство і його історія. В цих щорічних святкуваннях буває вже іноді більше традиції, шаблону, отого „так личить”, ніж сердечного бажання виконати заповіт поета і спом'янути його не злим, тихим словом, хай ще і не в вимріяній ним сім'ї вольній, новій... Та цей рік — сотих роковин — повинен відчинити і, сподіємось, відчинить українські душі для глибшого сприймання ідейного світу Шевченка і геніального об'явлення його в мистецьких творах поета.

Серед приготувань до тих урочистостей досі осереднє місце займала справа пам'ятників Шевченка в Вінніпегу й Вашингтоні. В нашому журналі були вже статті з цього приводу. Сьогодні хотіли б ми уточнити наш погляд.

Ідея репрезентативного пам'ятника в Вінніпегу перед парламентом провінції Манітоба виявилась доброю. Вона знайшла відгук серед розсіяних по далеких просторах громад, до яких найлегше приступити, чи взагалі можливо приступити, тільки в ім'я Бога або в ім'я Шевченка. Святе Писання і Кобзар — це єдині джерела духового життя сільської, хуторянської України, що виросла в Канаді. Пам'ятник Богові — церква — і пам'ятник Шевченкові — це для тих громад найбільш, іноді єдино, зрозумілі речі.

Це база, на якій можна починати нові задуми. При різних нагодах провідні кола Комітету Українців Канади (КУК) заявляли, що гроші, які залишаться після будови пам'ятника, призначені на створення культурного фонду ім. Шевченка. Коли б цей план удалось здійснити і — що важне — здійснити на відповідному рівні, тоді це був би пам'ятник Шевченкові триваліший монументу перед парламентом.

Довкруги прийнятого проєкту пам'ятника розгорілась не так дискусія, як боротьба, що іноді приймала непристойні форми. Відповідальні мистці заспокоювали суспільство, а наш журнал помістив розмову з головою Об'єднання Мистців, Святославом Гординським, у квітневому числі м. р.

Більш критичне становище займали ми супроти думки будови пам'ятника Шевченка в Вашингтоні, і яскравий вислів цього дала стаття поета Богдана Бойчука „Безталання Шевченка”, поміщена в листопадовому числі „Листів до Приятелів”. В ЗДА стали складніший і ініціатори, передовсім УККА, не могли покластись на аргументи, що їх висували в Канаді. Святе Писання, Кобзар, культурний фонд, — про ці речі тут не говорено. На перше місце виступали політично-репрезентативні мотиви. А ці слушно викликали сумніви і критику. Недавня історія з маляр-

ським монументом, що його після кількох років Нью-Йорк віддав мадярам для переховку, показує, які пересичені такими маніфестаціями американські офіційні кола і яке мале на них роблять вони враження. А пам'ятаймо, що мадяри сьогодні це ж найбільш фаворизована опінією група...

До критики просто закликає і сам склад комітету будови, що оце недавно друкувався в пресі. Десятки прізвищ, заступлені всі політичні й асекураційні партії, тільки ледве знаходите між тими прізвищами найближчих духових нащадків поета: письменників, мистців, учених. Два-три на десятки інших! Справді репрезентація: при відкритті, довкола пам'ятника в Вашингтоні можна буде, там же, на місці, за одним заходом відбути засідання УККА і Надзірних Рад братських Союзів...

Але справа рішена! Після довгих і впертих заходів проводу УККА українське суспільство дістало дозвіл і пам'ятник у Вашингтоні стане. А большевицький ворог і його місцеві підголоски вже виведені з рівноваги успіхом вільного українства піняться з пересердя і обкидають лайкою передовсім осіб, що поклали найбільше старань, щоб той дозвіл дістати. Перед війною можна і треба дискутувати, чи вона потрібна, чи вона конечна, але коли жереб кинутий, тоді суспільство мусить здобутись на все, щоб вона була виграна. Тож і завданням українського суспільства в ЗДА, зокрема українських мистців, є зробити все, щоб той пам'ятник був достойним Шевченка і української культури, а не їх компромітацією. І тепер уже в тому напрямі доцільна і потрібна критика, і до неї, якщо буде потреба, наш журнал повертатиметься.

Одначе залишаємось при переконанні, що пам'ятник це тільки одна і не найважливіша справа. Вважаємо, що завдання, на яке натякає КУК, а яке ясніше висловив Богдан Бойчук, — це перший обов'язок, це наказ совісті нашого суспільства в соту річницю смерті Шевченка. Культурний Фонд ім. Шевченка, якого завданням було б розбудувати матеріальну базу вільної української духової творчості і показати її світові в добрих перекладах, інформаційних оглядах високого рівня, виставках, концертах, — це монумент триваліший бронзи чи мармору, що з них будуватимуть пам'ятники в Вінніпегу й Вашингтоні. Організувати його і дати йому перші основи — це те завдання жалібної річниці, виконання якого дасть свідоцтво зрілості нашому суспільству.

Почин до створення такого фонду культури можуть і повинні дати самі працівники духа. Поети, письменники, критики, мистці-плястики, театralи, музики — повинні провирити свою дотеперішню поставу. Нарікаємо на те, що політичні партії чи репрезентації, як УККА, що асекураційні союзи пробують впрягати культуру в свої рекламово-агітаційні вози. Але одночасно апелюємо до них, щоб вони творили такий „культурний фонд”. Чи не є це мимовільна чи добровільна передача впливу, навіть влади в духовій сфері тим політичним і господарським чинни-

кам? Вони повинні бути допоміжною інстанцією, шляхетними фундаторами, але не організаторами і керівниками.

Тож якщо хочемо, щоб у наших умовах культурний фонд був справді незалежною установою високого рівня, установою тільки на службі українського духа, тоді почин і керівництво мусять бути не в руках політичних репрезентацій і не в руках господарських установ. Коли хочемо, щоб ідея культурного фонду, про яку говорить КУК і про яку мріємо, не розплилась у дрібних, більш харитативного характеру подачках, організація працівників духа мусить постаратись включити ті гарні задуми в широкі рами власних далекосяглих концепцій.

Хтось скаже: — справою письменників, мистців є творити, а не організувати. Це повна правда, і нам жаль тих мистців і учених, які тратять багато часу і сил на технічно-адміністративні речі. Але сьогодні маємо ж приятелів менеджерського типу, людей, для котрих все ж таки культура не є тільки недільним люксом, але життєвою konieczністю. Треба знайти і зібрати тих людей, треба розбудити в них запал і амбіцію, що ними сповнені організатори фондаций і видавництв інших народів. Щораз частіше чуємо слова про „внутрішню еміграцію” людей, які не знаходять собі місця в нашому „офіційному” суспільстві і не мають охоти здобувати собі його, засобами, прийнятими в тому суспільстві. Та „внутрішня еміграція” це вже не фантазія, але дійсність. Вона сьогодні така численна, що в ній знайдуться не тільки мрійники, поети, ревізіоністи традиційних думок, але знайдуться й люди організаторської вдачі, яких не манять наші політичні й господарські кар’єри, але які може зв’язали б свої громадські амбіції саме з будовою найбільшого пам’ятника Шевченкові в соту річницю його смерті, зв’язали б амбіції із створенням культурного фонду, передумови для того, щоб ми могли на волі розвивати і давати світові пізнати українську культуру.

Коли буде створене організаційне ядро такого фонду, тоді матимемо право звертатись до суспільства і матимемо право не тільки просити, але й вимагати від його багатих установ підтримки.

Все це можливе, якщо світ духа виступатиме достойно, а не дробитиметься від самого початку в низькопробних сварках, як то було при пам’ятнику Шевченка в Вінніпегу, і цим не відстрашуватиме від співпраці культурних людей доброї волі. Тому було б доцільно в плануванні задумів і праці на перше місце висунати цілі, які прийняли б усі письменники і мистці, і які найбільш зрозумілі для широких кіл суспільства. Маємо на увазі презентацію української культури перед світом у добрих перекладах, інформаціях, виставках, концертах. Далі маємо на увазі організацію книжкового ринку, відвідувачів культурних імпрес. І тоді зможемо вже приступити до останньої, особливо важкої і делікатної точки програми: допомоги в виданні нових оригінальних творів, що чекають можливості побачити світ.

Хто ж мав би почати? Знову делікатне питання: молоді на-

ЛЮДИНА ХОЧЕ ВІРИТИ

Свою книжку про державу закінчив Платон мітом про людину з того світу, мітом про вічну справедливість. Трактат про упорядкування держави пов'язує старовинний філософ із утвердженням морального права в людині. Творцеві ідеальних понять бракувало доказового матеріалу для утвердження цього морального права і він використав переказ про людину, якій довелось бачити долину вічності, де судді призначають людські душі в рай, чи у тартар, як нагороду, чи теж кару за їхнє земне життя. Цей міт пройшов уже двадцять сторіч історії християнської ери до нашої технологічної цивілізації, постійно підтримуваній і постійно заперечуваний вічно живим людським духом у його змаганні до всепізнання, до правди.

Та не зважаючи на цю довгу історію, сьогодення людська думка і далі зайнята шуканням визначення людини у цьому світі. Філософічний ідеал Сократа-Платона-Аристотеля „калокагатія”, — ідеал людини здорової тілом і духом, як теж середньовічний тип мученика і лицаря, чи нова людина гуманістичної ери — суспільник і революціонер за соціальну справедливість — не вдовольняють вповні сьогоденній людини. Побіч усіх актуальних проблем сьогоденнього людства: господарства і війни, співпраці народів і розбіжностей соціального упорядкування світу, побіч технологічного росту, що стоїть в осередку нашої цивілізації — головна тема сьогоденньої культури це сама людина, це місце людини у цьому багатогранному світі. У мислителів і письменників, у філософів і істориків в основі їхньої творчості стоїть людина, широка проблематика людської душі з такими поняттями, як обов'язок, моральність, справедливість і Бог.

Сьогодні людство придавлене просто баястом філософічних шукань минулого. „Книги правлять цілим світом” — сказав Вольтер, а тих книг сьогодні не зрахувати. Так думка була завжди в осередку всього творчого, поступового, життєвого. Думка будувала цілі епохи, вона теж і їх руйнувала. Тому з такою тривогою сприймаємо твердження про кризу нашої культури. А почавши від Шпенглера, якого „Упадок Заходу” особливо сильно

ПАМ'ЯТНИКИ ШЕВЧЕНКА

(докінчення з 7-ої ст.)

рікають на старших, а разом молоді і старші нарікають на політиків і господарників. Наша думка, що почин дії повинен виходити вже від молодших і середнього віку працівників духа. Їх повинен бути провід, при запевненій приязній співпраці старших. І вкінці наша думка, що шлях відчинений і що ми не повинні перекидати на других те, що самі можемо і самі маємо обов'язок робити.

потряс свідомістю нашого світу, великі мислителі щораз повертаються до цієї теми і щораз її навітлюють.

Культура — за енциклопедичною дефініцією — це досконалення світу довкола нас і в нас самих, це творення і плекання цінностей духового і матеріального характеру людськими спільнотами у протизагадо до природи, цебо тих первісних чинників, які виростають без людини. Кожна культура, за Шпенглером, переходить життєві фази, як і окрема людина. Останньою фазою культури — її старістю вважає цей філософ цивілізацію. Цивілізація — це неминуче призначення культури, як смерть є призначенням людини. Хоч енциклопедична дефініція визначає культуру, як внутрішній аспект творчого акту, а цивілізацію вважає зовнішнім актом, то Шпенглер протиставив ці два поняття. Він твердив, що цивілізація не знає батьківщини, не знає кровних зв'язків, а лише космополітизм і великоміське життя у великодержаві. Замість релігії серця, цивілізація ставить розумове наукове безвір'я. Місце народу займають маси. Людину культури характеризує змагання до глибин, до душі. Людина цивілізації шукає життєвого щастя на зовні: вона визнає культ великості, могутності; це людина імперіалізму. Шпенглер на багато років перед пануванням Мусоліні, Гітлера і Сталіна ствердив, що західна культура переживає свою старість — цивілізацію. Героєм наших днів вже не є ні святий, ні філософ, ні поет, ні мистець, як у молодості нашої культури, але технік, який опановує зовнішній світ, творець імперій і диктатор, що механічними засобами тримає дисципліну мас без традиційних зв'язків. Думки Шпенглера не лише передбачували загрозу й упадок західної культури, але теж підорвали довір'я заходу до себе самого.

Теж історіософ Тойнбі вважає історію людства чергуванням цивілізацій. Тойнбі заявляє, що ми переживаємо тепер страшний час: упадок однієї цивілізації, нашої цивілізації. Тойнбі старається знайти лік, щоб запобігти цьому упадкові. Якщо історія повторяється, а Тойнбі твердить, що історія повторилась уже двадцять разів, тоді на основі лекції з пройденого можна запобігти упадкові нашої цивілізації. Людина є майстром свого призначення, не зважаючи на те, що вона зв'язана з минулим і майбутнім. Циклічні рухи в природі, як пори року, чи чергування дня і ночі, мають великий вплив на людину. Визволитись із цих природних сил може людина лише колективно, завдяки розвою техніки. В такій колективній співпраці Тойнбі бачить рятунок нашої цивілізації.

Англісець Тойнбі — людина примирення. Його рада, щоб уникнути катастрофи, що загрожує нашій цивілізації, йде в трьох напрямках: в політиці він радить створити світову державу; в економіці знайти компроміс між вільним промислом і соціалізмом, в духовому житті він пропонує поставити культурну надбудову знову на релігійних основах. Тойнбі вірить, що людство піде в цьому напрямі, він вірить, що релігія оновить людство —

релігія, далеко ширша за християнство, що включатиме і християнство, і буддизм, і іслам, і браманізм. Нова віра, нова ідея може започаткувати новий розділ історії.

В цій ситуації деякі мислителі ясно говорять про дві культурні надсистеми: культуру Заходу і культуру Сходу. Американський філософ Нортон заявляє, що культура Сходу сперта на інтуїтивну, безпосередньо-чуттєву поставу; культура Заходу — на теоретичну, посередню, розумову. Схід знає толерантні релігії, бо всі вони це лише спроби наблизитись до глибокої неокресленої дійсності. Захід розвинув науку і техніку до висоти, а його релігії теїстичні, з окресленою правдою, його мораль і закони точно означені. То ж і завдання нашого часу — шукати можливостей синтези.

Є теж повні оптимізму думки відносно майбутнього нашої культури. Ось американський вчений Альфред Кребер за новими теоріями, які заперечують простолінійний поступ, що домінував у думках 19-го сторіччя, заявляє, що злети й упадки характеризують теж життя культури і цивілізації. Він заперечує циклічність і заявляє, що економічний ріст і сила не мусять іти в парі з культурним розцвітом і навпаки. Є нації, які здобули великі імперії, не створивши особливої духової культури (монголи, турки, литовці). Після 1900 р., на думку Кребера, видно позначки вичерпання творчості і розкладу зразкових мотивів нашої культури, як ламані ритми і дисонанси в музиці, білий вірш у поезії, безсюжетні повісті, кубізм, абстракціонізм, сюрреалізм у мистецтві. Це ознаки збідніння, а не упадку, і це радше революція проти попередніх клясичних зразків, які вичерпали свої можливості.

Та й думки оптимістів підтверджують, що світ перебуває в перехідній добі, яка у Шпенглера називається „епохою кесарів” (диктаторів), а в Тойнбі часом заколотів. Це доба останньої фази цивілізації, яка у Шпенглера веде до періоду світового миру, а в Тойнбі — в період універсальної держави. Письменники у своїх думках керуються не лише розумом, але й інтуїцією й ось Андре Мальро вже бачить, що нова цивілізація твориться. Цей французький письменник заявляє, що вже від 1940 р. твориться нова культура і він її називає атлантійською. В осередку цієї нової культури — європейська культура, яка при сьогочасних комунікаційних можливостях стає світовою. Хоч політично, як і Тойнбі, чи інші мислителі, Мальро допускає можливість перемоги котроїсь із двох сьогочасних світових потуг, то все ж він не вірить, що нова культура буде американською, чи теж російською. Американська культура — це культура без землі, без традиції. Росії не достас міту античності, що його має Захід. Врешті Мальро не признає політиці безпосереднього впливу на культуру. Німці окупували в останній війні майже всю Європу, але не дали їй нічого із своєї культури. Америка стала промотором високої цивілізації, побудованої на рості технології, але не зважаючи на оптимізм у самій Деклярації Незалежно-

сти, в садинокому того роду державному документі, де говорить-ся про щастя людини, не змогла викресати вогню для нової ку-льтури.

Що більше, розвій технології несе зі собою нову загрозу для людської культури і для самого людства і вчені і мислителі по-чинають журитися можливістю загибелі нашого світу. На між-народних з'їздах різних товариств культури, вчених і філософів, дискутуються проблеми сучасності з наміром знайти міст, яким різномодні ідеології могли б знайти перехід у нову еру. Хоч і головною темою цих з'їздів і дискусій є науковий ріст — ріст технології, то всі мислителі і вчені одностгдно заявляють, що в самій лише науці вони розгублені і розгублений із ними наш світ. Новітні мудреці сильно підкреслюють важність мо-мального чинника у сучасної людини, — чинника, який спеці-ально необхідний у теперішній атомовий час. Після-ядрово-ато-мова доба вимагатиме від людства нової етики. Тут мудреці шу-кали поради у теологів, які — звичайно — підкреслили важли-вість і коначність християнської етики, що вже перетривала цілі сторіччя. Правда, і між теологами є песимісти. Архидієпископ Кентембері д-р Фішер стверджує, що атомова доба передбачена святим письмом, як кінець світу. Та сьогоднішнє людство не за-цікавлене в кабалістичних читаннях і радше прислухасться до голосу вчених. Але саме вчені у наш час науки і техніки, коли нема місця для пророків, доходять до підставових правд, які за-вжди засвідчувалися в історії, а саме, що світ може оновити нова думка, нова віра. Проповідь Богочоловіка і його скромного два-надцять-особового гурту учнів принесла оновлення для людства і дала підставу великій культурі і цивілізації.

Література, яка безпосередністю відчущань найраніше відбивас прагнення людини, віддзеркалює сьогодні той же упадок, що його бачать мислителі — історіософи. Література сьогодні б'ється між двома крайностями: соц-реалізмом і екзистенціалізмом. Соц-реалізм це наслідок насильства комуністичного режиму над літературою, його основи в матеріалістичній філософії, а радше у вимогах однопартійного тоталітарного режиму. Болгарський теоретик літератури Павлов стверджує, що у комуністичних кра-їнах партія зазнає діалектичного зростання з народністю, то ж і найкращі соц-реалістичні твори — це партійні твори, бо вони однократно народні.

Модний в Європі екзистенціалізм в заложенні мав відро-дження духових вартостей людини, спираючись на вченні Кір-кегарда, Гайдегера, Ясперса. Кіркегард будував свою екзистен-ціальну діалектику на особовості, на унікальній екзистенції осо-бовості, для якої єдиною правдою є її власна вітальність, прав-да в її власній боротьбі, правда, для якої ця особовість може жи-ти і вмерти і яку вона не лише знає, але в її володінні перебуває. Якщо людина цілим серцем віддасть себе на пробу самодоскона-лення, тоді вона зможе досягти ґрунту реальності, тоді вона зможе пізнати Бога. Та Сартр, що стоїть в осередку модного

французького екзистенціалізму, дефініює екзистенціалізм, як першенство наявного існування (екзистенції) над суттю (есенцією). Молодий англійський письменник Колін Вілсон, який має амбіцію дати людству нову релігію, дораджує повну ізоляцію людини, яка в цій абсолютній ізоляції віднайде інше бачення й інше розуміння світу. Його „автсайдер” мусить бути візіонером і першим його кроком є відірватись від людей, щоб не підпадати під впливові їхнього бачення світу.

Дві крайності: насильний соц-реалізм і екзистенціалізм, як перш за все реакція на „омасовлення”, що його несе технологічна цивілізація, зовсім не задовольняють допитливості нової людини. Навіть суспільно-політичні питання, що порізняють дві сьогочасні великі державні системи, загрожуючи війною, а вслід за тим і знищенням для людства, не є першорядними проблемами, на які звернена вся увага людини. Що більше, людина розуміє силу організації нового суспільства і намагається знайти поєднання існуючих різниць. Каста провідників-менеджерів, яка має провідну роль в обох системах, знаходить наукові, і в продукційному, і в психологічному розумінні, принципи для дружньої співпраці людських конгломератів, знаходить ідейну основу для цієї співпраці, та все ж таки, не знаходить того морального чинника, який може і мусить керувати людськими починаннями, ще й тепер у час технології, яка разом із поступом несе загрозу всезнищення. Людство знову стоїть на тому самому місці, коли Аристотель, чи Платон укладали порядок для життя у зорганізованому суспільстві. Як і тоді, людина бажає глибших основ моралі, бажає тієї віри, яку давно подав той же Платон у міті про людину з того світу.

В новому суспільстві, яке характеризує технологія і масовість, велику роль передбачується працівникам культури — мистцям і письменникам. Організаційні рами нового суспільства зменшують свободу в економічному, чи політичному секторах, концентруючи цю свободу в релігії і в мистецтві. Один із публіцистів (Ричард Вольгайм) заявив, що мистців усіх народів треба вважати спасителями душі модерної людини. Вже Рассел говорив, що рятунок людства у перевихованні людини; у підсиленні в ній творчих поривів і зменшенні виглядів для пасивних імпульсів. Мистців-письменники — це жерці творчих поривів і в їхніх творах відчуваємо найсильніше тугу сьогоднішньої людини за мітом, бажання віри. Найкраще характеризує цю тугу людини твір, написаний в дійсності тиранії, яка літературу охопила гальмом соц-реалізму. Прославлений роман Пастернака „Доктор Живаго” — це не так літературний архитвір, як вияв поривань людської душі, придавленої немилосердною дійсністю. Живаго — це людина з вірою в людину і тому цей твір так припав до вподоби сьогоднішньому читачеві. Письменник заявляє, що людину століттями піднімала над життєвським і виносила вгору не палиця, але музика, велич правди, в яку людина постійно вірила. Цей дух віри чи не найкраще відчувається в новітній лі-

тературі в романі Лагерквіста „Варава”. Варава не вірить у Христа, але його душа інтуїтивно тяготіє до Христа, несвідомо відчуває, що Христос — це та несхоплена правда, до якої тужить людина і за якою шукає. Ця туга за мітом була притаманна і людині позитивізму, і людині раціоналізму.

Письменник-філософ Алдус Гакслі спеціально зацікавлений майбутнім людства. Автор відомої книги „Пункт і контрапункт” написав був вже більше, ніж 25 років тому роман-утопію „Прегарний новий світ”, в якому зображує картину життя, що буде на нашій землі за 600 років. Та не минуло й чверть сторіччя, як Гакслі зрозумів, що йому треба перевірити свої прогнози. Поступ іде такими великими кроками, що вже за життя самого письменника наука дійшла до тих вершин, про які не мріяв письменник навіть у своєму утопічному романі. В есеях, що є відгуком на власний роман, Гакслі виправляє свої давні прогнози. Він не поділяє думки Орвела з книги „1984” і думає, що — якщо світ буде автократичний — то лише наслідком покірливості більшості населення. Тоді в світі буде панувати конформізм, пропагований у вихованні загальним шкільництвом, неначе якась моральна засада соціальної солідарності. Цю засаду утримуватиме догматичне твердження, що громада завжди права, а одиниця у помилці, та й утримуватиме її соціальна гієрархія, що йтиме угору, немов ескалейтор. Лише дурак, чи абстракціоніст волітиме йти пішком, не бажаючи користати з вигоди того ескалейтора, що може завести його на вершини соціальної дійсності.

Світ переваги масовості, світ конформізму, який передбачає Гакслі, неминучий, якщо людство не зуміє відстояти свободи людини. У Гакслі велика увага для економічного чинника. В одному місці він цитує з Достоевського слова Великого Інквізитора, який каже: ...вікніці вони покладуть нам до ніг свою свободу і скажуть: зроби нас своїми невільниками, але годуй нас! А Гакслі підкреслює, що перенаселення землі загрожувє не лише стандартів життя, але теж нашій свободі.

Та найважливішої речі Гакслі не вказує: куди, до яких височин ітиме це нове суспільство, куди вестиме той ескалейтор, на який кожний бажатиме вступити. І тут знову людство стоїть перед тою самою відвічною загадкою, яка турбувала найбільші уми, і яку повторив був Паскаль трагічним викликом: Вічна тиша безмежних просторів жахає мене!

Паскаль модний сьогодні. Як і сьогодні, в часах Паскаля дуже поширилися інтелектуальні перспективи і вони утруднювали сприймання реальності. Саме поняття реальності дуже релятивне. Опозиціонери Паскаля — єзуїти напевно вважали себе найбільшими реалістами. Та критика вважає, що тим реалістом був саме Паскаль. І не завдяки його науковим осягам у ділянці математики, але радше за його поставу до науки і віри. Паскаль вийшов на сцену тоді, коли скептицизм Монтеня знаходив виправдання. Та й і самий Паскаль виходив від Монтеня, який підкопував догматизм твердженням, що людина надто змінлива,

щоб могли сприймати абсолютну правду. Може і згоджувався Паскаль з Монтеном, що ні знання, ні розум, ні філософія не ведуть людини, яка є слугою звичаїв, пересудів, власного інтересу, фанатизму, збігу обставин. Але Паскаль поставив проблему глибше і ширше. Паскаль — це вчений тої міри, що сьогодні, на приклад, Рассел. Його математичні твердження дали підставу для інших наук. Але значення Паскаляполучене з датою 23 листопада 1654 р., коли він пережив бачення Христа. Альдус Гакслі говорить про цю дату, що тоді зрівнялись дві поверхні ума і духа. Паскаль побудував свої аргументи в обороні християнства на наукових, філософічних основах і доказував, що людина — залишена власному розумові — занемічна та й різні філософічні системи можуть мало допомогти їй, а лише віра може дати людині рівновагу. Паскаль мав глибоку віру і він стверджував, що віра визначає мораль людини на життєвому шляху. Він теж говорив, що людині варто „заризикувати” віру в Бога, бо через віру в Бога, — навіть, якщо б Бога не було — людина нічого не втрачає, але навпаки зискає: сумніваючись в існування Бога, людина втрачає підстави для праведного життя і вкінці втрачає все.

Передовий філософ нашого сторіччя Сантаяна каже, що розум — це людська імітація божеськості. Він навіть думав про філософічну теорему, завдяки якій можна б нахилити людей до чеснотливості без натиску надприродних надій, чи страху. Та все ж таки він дійшов до заключення, що людина завжди і всюди мала релігію і не можна зрозуміти людини без релігії. Люди можуть не вірити дослівно у блискучі міти, але поезія цих мітів допомагає їм переносити прозу життя. В той спосіб філософ нашого сторіччя повторив думку Платона, що нема розумної моральності, що людині для повноти її життя потрібно віри. У сонеті про мудрість Сантаяна співає, що „де не мудрість — бути лиш мудрецем, замкнувши очі від візійних тем, — а мудрість вірити у серця мову”, і закінчує сонет: „освіти же, віри вогнику розносний, і думку смертну ти один провадь до висоти божественних думок”.

Людина хоче вірити, людина тужить за вірою, людина шукає віри. В сьогоднішній час вибулої науки, зрізничкованого і спеціалізованого знання людині важче цю віру здобути. Мистецтво, література — це ті чинники, які можуть допомогти і допомагають людині віднайти віру і віднайти себе саму. То ж і ріст мистецтва, ріст письменства у всьому світі, як теж зокрема в нашому суспільстві, — це допомога сучасній людині віднайти свій шлях, це рятунок нашої культури і цивілізації, це шлях для оновлення людства і поступу.

О. Т.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР В АМЕРИЦІ

(Доля і можливості)

Приблизно два роки тому філадельфійська „Америка” започаткувала дискусію на тему: українського професійного театру. Згодом відгукнулася і „Свобода” передовицею, в якій навіть заявила, що театр сьогодні потрібний, як „повітря”. Так і було сказано. В дискусії забирали слово редактори, театральні адміністратори, бандурист, педагоги і т. д. Дискутанти подавали готові рецепти для лікування хворюї дитини: „українського театру на еміграції”. Редактори газет у своїх передовицях виціплювали робітникам театру почуття патріотичного обов’язку, театральні адміністратори запевняли, що справа тільки у 100-200 тисяч доларів; решта все само спечеться, бандурист закликав колишніх акторів — сьогоднішніх власників домів та автомобілів скуповувати театральної корпоратії „шери” і давав гарантії, що після цього „народні п’єси з співами та танками” будуть йти стільки разів, скільки йде на Бродвеї „Май фер леді”..., педагоги повчали майбутній театр, як виховувати і оберігати від асиміляції українську молодь на еміграції. Справа театру, свого часу, була й порушена делегатами на Конгресі УКК, але результат був такий же, як і від газетної дискусії.

Чому? Та тому, що газети „Америка” і „Свобода”, започатковуючи театральну дискусію — заговорили не щиро і не отверто про справи, які вимагають щирості і отвертості, а в голосах других дискутантів дзвеніла аматорщина і дилетантизм.

Аматорщина і дилетантизм — це домінуючий стиль сьогоднішнього дня еміграції. Цей стиль прилип до чоbit, як смола. Дилетантизм розперезався в політиці, аматорщина (навіть з тріскучими дипломами) пролізла в наукові інституції. Попробуйте провести демаркаційну лінію, наприклад, поміж Архипенком, Гриценком та початкучими дилетантами... Чи взагалі є будь які критерії для такого розмежування? Яка ж може бути мова про критерії, коли театр відданий на відкуп поліційному станичному? Коли по проблемах мистецтва розгулює дилетант-годинникар? Коли все політичне та духове життя узалежене від смаку та ерудиції асекураційного урядовця та кооперативного книговода?

Такий стан є наслідком того, що до громадського активу залучено колосальний прошарок людей жадних „влади”, людей „волонтаристичного” хову з міцними ліктями і добре підкованими закаблукми; це малокультурний, півінтелігентний прошарок, продукт тяжкого упадку культурних вартостей у нас; продукт корупції, який у нас не сла всяка кон’юнктура нагода „влади” й наживи (часи війни й часи таборів).

Той прошарок вивінуваний „волею влади” і не знаючий меж у засобах, черпає свою силу з своєї нескодифікованої ідеології, яка являється конгломератом того, що в наших різних голосних ідеологіях було найгірше. На чолі всього стоять тріскучі фрази про „Україну”, кожний крок таких людей є тільки для „України”, та її „боротьби”. Усі питання нашої політики ясні (ясність їх походить з „волі нації”, усі питання культури і культурної політики є теж ясні, їх ясність походить з „духа нації”). Посідаючи такі ясності, цей домінуючий у нас прошарок має ідеологію для своїх ліктів і закаблуків, і має засіб скинути до „нечистих” усіх, хто трохи в такий любові до України і у всім іншим, що вони несуть, сумнівається. Тих, що „сумніваються”, проку-

порським тоном, в пресі, на зібраннях, припилюють до ганебних стовбів, пришивають їм всі земні та пекельні гріхи (опанувавши мистецтво пришивання на вишкілних спец-курсах), і під гаслами: „для України”, тягнуть (і треба ж таке видумати) на „суди еміграції!”. Безчестять, паплюжать, невідомо во ім'я кого і во ім'я чийх інтересів. Хоч нігде правди діти, останніми часами вже дещо виясняється... Але тільки дещо, а поки що людям живої думки, тим, що мають ще пошану до чогось вищого, взнеслішого не лишається нічого іншого, як спастись від галасливої вулиці у свій внутрішній світ, чи пак... (неприємно признаватись) у внутрішній еміграції. Витратити час і силу на боротьбу із гострими ліктями — недоцільно і нецікаво. Та ми ж покинули Батьківщину тому, що не було сили на боротьбу з тоталітарним насиллям. На щастя наші „прокляті роки” дають ще вихід — в еміграції на еміграції!

Аматорство і дилетантизм досить безневинні речі. Але на ґрунті такого прошарку і зрісшися з тим, що для такого прошарку істотне, можуть ті дві якості розростися у страшну нівелюючу силу, — що й сталося!

Аматорство в свій час і на своєму місці потрібне і корисне. Воно відогравало і відіграє позитивну роль по селах, містечках, клябоках. Треба культивувати нашу пісню, танок у школах, організаціях молоді, в Пласті. Самодіяльність може змагатися з такими ж гуртками самодіяльності інших націй, але вона не може претендувати на репрезентацію національного мистецтва. Самодіяльністю на чужині треба оберігати молодь від шкідливого впливу вулиці, від асиміляції. Однак не слід самодіяльністю підмінювати мистецтво, бо воно вимагає повнокровної майстерності. Авраменко добре колись робив, коли тут народжену дітвору навчав українських танків, але зовсім непотрібно він її виводив на сцену Метрополітальної Опери, і тим сьогодні гордиться, як великим успіхом, не варто. Пригадаймо собі сумної слави телевізійні програми в Нью-Йорку, прислухаймося до більшості наших радіських авдіцій. Тут вже не дилетантизмом пахне, а вопіющою вампукою. Зміст, інтерпретація змісту, мова — вуха в'януть. А на них (хай і випадково) натикаються чужинці! Можна собі уявити, якої вони думки про наше мистецтво. Ми живемо не в провінціях, лише в світових центрах... Тому не сміємо репрезентувати свою національну культуру аматорщиною та дилетантизмом.

Еміграційна преса, особливо асекураційні щоденники, які, коли їм це вигідно, обороняються своїми асекураційними обмеженнями, але з правилами вони не від того, щоби й повеличатись „національною совістю в світовому масштабі”, беруть на себе право говорити в імені кращих представників народу. Це було б пів біди, коли б вони хоч час до часу запитали слова поради тих кращих представників. Так принаймні роблять шануючі себе поважні пресові органи. Ось для прикладу: колись у Німеччині „Франкфуртер Цайтунг”, одна з paru найкращих газет світу, маючи високої якості редакційний штаб, запрошувала до себе на цілі тижні Макса Вебера з Мюнхену, соціолога, економіста і політичного мислителя світового масштабу, щоб засягнути його ради, коли йшло про поставу до актуальних політичних проблем. Ми у далеко щасливішому положенні: наші редакції не відчують зайвої потреби консультоватись. Наші пресові органи виконують волю своїх босів, вони є рупорами своїх групових та партійних інтересів, та своїх власних „концепцій”. Зрозуміло, що на такому ґрунті може процвітати вже не тільки дилетантизм, але й такі „ше-

деври" журналістичного мистецтва як: несмачні, претенсійні, безкритичні репортажі з „Союзівки", біографії з фотами „геніальних" учнів початкових шкіл — дітей приятелів, чи членів своїх союзів. Там вже немає місця на річевий, об'єктивний відгук про вартісну книжку з подій минулого, чи на нові поетичні твори визначного поета, або на наукові праці, які здобули признання широкого світу. Восхваляються тільки власні видання для успіху свого ж „бізнесу". В щоденнику рецензія на театральну виставу місяцями чекає на свою чергу, як правило, появляється тоді, коли театр об'їхавши околичні міста, знімає її з репертуару.

Бізнесові підприємства, створивши бази для власних пресових органів, забезпечившись круговою порукою, позаключували двохсторонні союзи з прошарком „гострих ліктів", — вирішили повести весь еміграційний „ісход" до ними ж обіцяного українського раю. В закликів Головного Уряду УНС з дня 20 січня 1961 року сказано: „Конвенція Українського Народного Союзу — це найбільший український парламент у вільному світі"... Українче! Якщо ти досі думав, що для Тебе найвищою владою може бути — наприклад: Український Світовий Конгрес, то з сьогоднішнього дня „залиши такі надії"!.. Письменнику! Філософе! Науковче! Не рипайся! Твоє місце було там, і є тут у підпіллі! І Ти вчена молоде — сиди на своїх здобутих місцях по університетах світу, та не муди спокою українського заасекурованого благоденствія.

Шановного Читача прошу не дивуватися, що мені, акторові, доводиться забирати слово про театр, не обійшовши нашої громадсько-політичної ситуації. Національна наука, культура, мистецтво залежні від здоров'я суспільних відносин. Зокрема театр не можна ізольовати від життя громади та її внутрішніх процесів. Коли театр не буде мати опертя у зрілих, конструктивних елементів суспільства, його голос повисне у повітрі, а сам він загложне у нетрах бур'янів, які глушать життя і красу. Для мене справа театру дорога і болюча, тому я не можу про неї говорити неохотно.

І коли я подаю цю критику, то зовсім не задля самої критики. Можна сказати: еміграція будуватиме якісь вартості, але в якій пропорції до своїх об'єктивних можливостей? Коли ми візьмемо теперішній історичний шанс української еміграції за 100 (наприклад наша чисельність; наші кадри; можливості нового доросту; наявність бойового контакту з ворогом України, який змушений реагувати на нашу діяльність; можливості наукової і мистецької продукції; можливості поводитися в безпосередньому співжитті з Заходом і впливати на його опінії і т. д. і т. д.), то наскільки відсотків ми використовуємо цей шанс? На кілька? на кільканадцять? чи трошки більше? Як, що і так, то це означає, що ми провалюємо цей шанс, як цілість історичної нагоди. Як робітник на своєму полі, і я щось трошки зробив для еміграційного театру і для врятування театральної спадщини, нищеної окупантом, але яка це мала частка супроти того, що можна було б зробити в здоровіших ніж наші, суспільних відносинах. Який справжній український театр можна було б створити тут в Америці і яку б він ролю виконував в порівнянні з театром в окупованій Батьківщині? А хіба у нас немає високо каліфікованих сил для поважного формою і змістом журналу, що гідно репрезентував би нашу справжню вільну науку та культуру, на що не в стані здобутись поневолена наша земля?! І десятки таких інших можливостей ми ігноруємо!

Отож не для помноження критичної жовчі беру слово, а для того,

що бачу невикористані об'єктивні можливості до поліпшення. Насамперед бачу більше тих живих людей, які незадоволені власним і суспільним доробком та шукають виходу і шляхів порятунку — історичного шансу нашої еміграції.

Одинадцять років тому, приїхавши до Америки, приглянувшись до обставин, я прийшов до висновку, що при загальній моральній підтримці, існування постійного професійного театру є річчю зовсім реальною. Такий театр, обслуговуючи Америку і Канаду, де є більші осередки українського громадянства, може існувати та розвиватись без особливих громадських матеріальних обтяжень. План був такий: Театральний ансамбль у складі двадцятип'яти співробітників, раз до року приїздить у кожне місто, де є більша наша громада. В тих містах Народні Доми віддають на п'ять вистав безплатно свої залі. У кожному цьому осередку існують „товариства сприяння” театрові, яких завданням є допомогти театрові розповсюдити квитки вступу на ті вистави. Українські часописи безкоштовно віддають мінімальне місце на своїх сторінках для інформації своїх же передплатників про те: де перебуває театр і що у тому часі грас. Всю решту турбот театр бере на себе і вже нікого — нічим не турбує. Десять місяців театр був би в роз'їздах по Америці та Канаді, два місяці відпочивав би та підготавливав би новий репертуар.

Одинадцять років тому такий ансамбль можна було скласти з професійних акторів, які ще не дискваліфікувались іншими працями, і при постійному поповнюванні молоддю театр міг би виконувати не тільки розвагові функції, але й ті, які неспроможні виконувати інші організації та інституції, що не володіють тими засобами впливу, якими багатий театр. Цей театр мав взяти на себе героїчний труд: — постійну подорож по цих двох країнах. По таких просторах переїзди навіть при тих технічних можливостях, які сьогодні є доступними, не можна порівнювати з труднощами мандруючих театрів в Галичині. Однак український актор ніколи не лякався труднощів, коли вони були неминучі, тому в той час, коли марилися ті пляни, вони не були „проблемою”.

Підрахувавши всі міста в обох країнах, де живуть наші земляки, я склав зовсім реальний бюджет, що охоплював всі витрати на отримання ансамблю і кошти подорожі. Цей бюджет не розраховував на будьякі субсидії чи громадські збірки. Театр мав сам себе окупити, за винятком тих незначних жестів з боку Народних Домів і газет, про які була мова вище.

З таким пляном я звернувся до чільних представників УНС і УКК з проханням, щоб ці організації підтримали ідею постійного, професійного театру, і через свої пресові органи допомогли зреалізувати цю ідею. Наш план не вимагав неможливого, не протягав руки до кишень громадян. Ми лише просили в ім'я загального громадського добра, мінімальних жертв з боку організацій, яких обов'язком є ці жертви нести. Народні Доми і адміністрації наших щоденників мусіли б зрозуміти, що ця мінімальна послуга, яку від них просив театр, була тільки в межах їхнього обов'язку.

В розмові з вищезгаданими представниками виявилось, що жодна з тих інституцій такого плану підтримати не може тому, що вони є всеамериканськими установами, і як такі, вони не можуть ангажуватись в того рода ініціативах, бо подібні пропозиції можуть поступати з інших міст чи від інших людей. Мені теж пояснили, що газети і Народні Доми в Америці є комерційними підприємствами і тому вони не

можуть займатись філантропією навіть по відношенні до театрів, які до речі, в Америці віддані приватній ініціативі. Тут же з місця було й мені запропоновано: — роби театр, який має бути твоїм власним „бізнесом"!...

Таке „соломонівське" розв'язання проблеми вражало ще й тим, що люди, які вважають себе провідниками всього нашого еміграційного життя, виявили таке вопіюче нерозуміння ролі театру і його завдань, недоцінили колосальних можливостей засобів впливу театру на психіку і свідомість глядачів і виявили небажання використати ті можливості для успіху своїх же завдань. Після цього нам лишилось робити лиш те, що ми одинадцять років робили і по інерції та спроможності робимо й сьогодні. Однак вся та наша робота, нажаль, не переходить границь самодіяльності.

З перших наших вистав ми зразу відчували на своїх спинах цю господарську систему громадських інституцій. Розрахунок з щоденниками за театральні оголошення і оплата за залі українських Домів так обтяжили наш бюджет, що говорити про постійне життя театру було б фантастичним мрійництвом. Для нас й досі незрозуміло: чому газети в Галичині, які не мали тих матеріальних баз, якими володіють ту-тешні наші асекураційні газети, ніколи з театрів не вимагали оплати за оголошення репертуару. Вони, оголошуючи вистави театру, обслуговували своїх читачів, а не театр. Тут газети, які є примусовим асортиментом до асекурації, чомусь звільнені від подібних обов'язків перед своїми передплатниками. Газети і Народні Дому трактують театр як всякі інші клієнттури свої, а саме: як приватні комерційні підприємства, — унеможливили існування постійного театру, бо збільшували його бюджет на 50%, що спричинювало нереальність всього плану.

Не буду в цих рядках аналізувати обставин, серед яких нам приходилось вести роботу, котру ми все ж таки одинадцять років вели. Це окрема тема, до котрої ще слід повернутись. Я тільки хотів пригадати нашим газетам, які рішили з обличчям старих невинних дівичь заговорити про печку потребу професійного театру, — що вони все зробили для того, щоб цей театр не існував! Їхній дилетантський підхід до проблеми театру й даліше культивує аматорщину, яка припечатала все наше еміграційне життя.

Сьогодні, коли бувші професіоналісти актори перекваліфікувались на барендерів, металістів, столярів, шпоферів та шпитальних прачок, і яким вже гарантовані старечі пенсії і місця вічного спочинку, сьогодні вже пізно говорити про них, як про членів майбутнього театру. Актор, який десять років не виходив на сцену, вже перестав бути актором. Тому не слід думати, що він ще в стані відродити професійний театр. Не створить театру й мобілізація фондів. Фонди — це ще далеко не все!... Докажем того, хоч би й Капела Бандуристів, на яку збирались й збираються гроші. Скільки Авраменко витратив громадського гроша на фільми, і який мистецько-культурний ефект від таких мобілізацій фондів?! Непереконалими є також твердження, що, мовляв, все для театру є: актори, балет, хори, музиканти, тільки грошей не вистає! Аматори хористи, балетники та музиканти не думають присвятити себе всеціло театрові на еміграції. Вони діють у плані самодіяльності. Не можна професіоналізм змішувати з аматорщиною. Це дозволяють собі еміграційні газетні звітодавці, і завдяки їм редактори не догляджують різниці між справжнім мистецтвом і аматорським дилетантизмом чи навіть заврядною халтурою.

З історії не тільки українського але й світового театру знаємо, що

ПЕРЕД СТОМА РОКАМИ

(Розмова поляка політичного емігранта з українцями)

Михайло ЧАЙКОВСЬКИЙ був українського роду, але з польським культурно-національним вихованням і зі шляхетським світоглядом. Він брав чинний уділ в польському повстанні 1830-1831 років на Правобережній Україні. Він і його товариші, молоді польські шляхтичі з околиці Бердичева, пробували притягнути до повстання й широкі маси українського селянства, проголошуючи відновлення на Правобережжі Козаччини. Ця справа повстанцям цілковито не повелася, бо українські панщизняні селяни не виявили жадного довір'я до слів своїх польських панів і не виявили найменшого співчуття для справи польсько-шляхетського „бунту”...

З Правобережної України польські повстанці змушені були в скорому часі відступити до властивої Польщі, а по розгромленні російськими військами повстанчих сил під Варшавою, великі маси повстанців опинилися на еміграції в Західній Європі, переважно у Франції.

М. Чайковський осів у Парижі й закрутився у вирі польської еміграційної політики. Однак, скоро він знеохотився еміграційними роздорами і затужив тяжко за рідними сторонами — Правобережною Україною. У Парижі Чайковський створив концепцію відродження Польщі через національно-політичне погодження поміж поляками і українцями. Він почав писати й публікувати поетичні твори і повісті, в яких представляв історичну минувшину Польщі й України і засмовідає їхніх народів, як якусь вимріяну ідилію. Його твори: Козацькі Повісті, Вернигора, Українки, Гетьман України та інші, друковані у Па-

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР В АМЕРИЦІ

(докінчення з 19 ст.)

всякі справжні, вартісні почини творились молодими, динамічними силами. Якщо наша громада серйозно думає про театр і справді боліє його відсутністю, коли наші провідні організації здатні визбутись рутинних навиків, коли вони зможуть піднятися до розуміння доцільності і значення театру, і перестануть покликуватись на тутешні обставини, яких, будьто, не можна підкорити сучасним громадським інтересам, — тоді можна б порадити: Справу Українського Театру на еміграції поручити тим молодим одиницям, які вже закінчили, і тим, що закінчують студії у високих американських театральних школах. Створити для них більш сприятливі відносини, ніж мали ми, і переконати їх, що справа рідного театру є почесніша від служби в чужому. Рідний театр зможе їм послужити ефектовним трампліном для майбутньої кар'єри і на зовнішньому ринку. Ті одиниці зможуть змобілізувати собі себе молодь, яка своєю енергією, ентузіазмом і незайманою чарівністю творчості запліднить молодий театр, що завжди здатний принести велику користь Вільному Українському Мистецтву.

Можна не сумніватися, що ці рядки викличуть застереження і заперечення, проте маймо мужність називати діла власними іменами.

И. Гірняк

рижі, дуже широко розходилися серед польської інтелігенції в Галичині, а нелегально і на Правобережній Україні.

Т. Г. ШЕВЧЕНКО, що був очевидцем польського повстання у Варшаві, знав добре польську мову і був у широких та тісних зносинах з тими поляками, що перебували в Петербурзі. Від них він діставав для ознайомлення польську літературу, в тому числі й нелегальну протиросійську, що друкувалася за кордонами Росії. На початках своєї поетичної творчості Шевченко сильно підлягав впливові польських революційних і вільнолюбних ідей. Вони спричинилися до остаточного сформування його виїмково оригінального в ті часи національно-політичного світогляду.

Із писаннями Чайковського Шевченко дуже скоро і докладно зазнайомився. З них він перейняв до своїх творів чимало поетичних образів, однак їхню шляхетсько-політичну тенденцію він цілковито відкинув. Повість М. Чайковського „Вернигора", що вийшла друком в Парижі в 1838 році, змальовувала події Гайдамаччини — Колівщини з її жахливим завершенням — Гуманською різнею. Повість була одностороннім польським поглядом — засудом Гайдамаччини, яко прояву властивої українцям дикости... Порушений цим до глибини душі, Шевченко вже на початку 1839 року почав писати свою вогнево-гарячу відповідь: — „Гайдамаки". Основувавсь він на всенародно-українських традиціях-переказах і на спогадах свого діда... Моральна позиція Шевченка в його „Гайдамаках" виявилася незмірно вищою, людянішою, аніж польсько-шляхетська Чайковського в його „Вернигорі".

На початку сорокових років XIX століття в усій Європі помітно зросли ворожі настрої супроти російського імперіялізму. Спираючися на них, Туреччина почала знову готувитися до збройного розрахунку з Росією. Тоді чимало польських емігрантів із Європи переїхало до Туреччини і вступило там на адміністративну і воєнну службу. В 1842 році подався до Туреччини й М. Чайковський. Там він прийняв турецьке громадянство, перейшов на магометанство і одержав нове прізвище САДИК-ПАША. Йому вдалося переконати турецький уряд, що для більшого успіху воєнних операцій на майбутньому воєнному театрі — Україні було би корисним позискати прихильність української людности створенням у складі турецької армії українських козачих формацій і проголошенням відновлення на Україні Козаччини. Такі козачі частини було створено із добровольців з-поміж українських осельників у Добруджі та емігрантів з Росії різного походження. Командні позиції в частинах цих „Султанських Козаків" зайняли поляки-емігранти, на чолі з М. Чайковським.

У наступній війні 1854 року коаліційні війська Туреччини, Франції й Англії висадилися на Кримському півострові і тут відбулися головніші військові дії. В них брав участь і один полк „Султанських Козаків", натомість інші полки були на Балканському фронті, що мав бути посунений на Україну. Цього, однак, не сталося і по війні „Султанські Козаки" почасті були демобілізовані, почасті ж залишилися у своїх формаціях і були перенесені до Македонії для жеснения охоронної й пограничної служби проти арнаутів (альбанців).

У надії на скору нову війну з Росією М. Чайковський залишився на чолі „Султанських Козаків", яких ще у 1861 році було два регулярних полки і одна нерегулярна сотня кубанських козаків-старовірів. Однак надії на скору війну не справджувалися, а інтриги різних польських еміграційних груп у Константинополі довели до конфлікту з турецькими урядовими чинниками так М. Чайковського, як і ін-

ших керівників козачих воєнних формацій. Остаточню турецький уряд розв'язав цілковито організацію „Султанських Козаків”. Крайнє огічений на польську еміграцію та розчарований у політичній і воєнній потенції Туреччини, він покинув Туреччину. Він звернувся до царя Олександра II з проханням про дозвіл вернутися на Україну і про прощення йому попередньої його протиросійської діяльності.

М. Чайковський одержав від царя амністію і наказ оселитися на призначеній йому посілості на Чернігівщині. Він покинув магометанство і повернувся на православ'я — „благочестіє”... Свої старечі літа провів він у писанні своїх споминів, що в них нещадно бичував провідників польської еміграційної політики.

Ще перебуваючи на еміграції в Туреччині, М. Чайковський виготовив третє видання своєї повісті „Вернігора”. Замість передмови, він помістив виїмки із свого щоденника з 1861 року. У ньому він занотував свою розмову з двома українськими інтелігентами, що разом із ним подорожували по Егейському морю на російському пароплаві „Херсонес”.

З огляду на певну цікавість цієї політичної розмови з-перед сотні літ, подаємо її тут у деякому скороченні.

— На пароплаві я довідався, що вибухнув спротив російському урядові серед козаків-Чорноморців, що ведуть свій рід від давніх і славних запорожців. Такеж сталося і у Лінейських козаків, що є збором злочинців релігійних, політичних і звичайних, що їх служба в козаках вибавила від Нерчинська, або щонайменше, тяжкого ув'язнення. Вислано депутацію до Петербурга і козаки в збройному поготівлі чекають, чи то на угоду, чи на розрив з російським урядом. Рівнож поміж Донськими козаками є велике незадоволення, а селяни цілої України відмовляються давати рекрутів до російського царського війська. — Таку подано нам відомість.

Коли це так, то це є потужне потрясання восьмимільйонного козацтва, що творить численне і добре військо і має організацію. — Чи мало би це бути вказівкою на стремління до держави, що про неї мріяв Богдан Хмельницький? — Чи може є це потвердження заповідження Наполеона, що Європа за одне століття буде, або республіканською, — з анархією, неледом, несправедливістю й інтригами поміж майже всіма республіками світу, — або козацькою, зі свободою і козацькою гуляцтвом, але з урядом і порядком справедливим і дружним?..

Або може буде це Козаччина мого діда, що мала би визволити і ставити поляків назад поміж великих народів, а Польщу поміж державами першого ряду? — Козаччина, що польщиться всім тим, що є добрим у поляках, — окрім анархії й єзуїтизму.

Це останнє є найбільш правдоподібне, бо малорусини, або українці, що мені про це оповідали, додавали: — „Але всі ці частини Козаччини не мають порозуміння поміж собою, не мають спільного керівництва. Писання Вапші, Шевченка, пісні Максимовича і Падурі, вже розбудили велику мисль, вілляли до сердець велику охоту. Треба нам керівництва від Польщі, — від поляків”.

І, звичаєм усіх слов'ян, вже вважалося поступом у цьому напрямку те, що кільканадцять обивателів з Київщини, Волині й Поділля виявили бажання перенестися на Задніпрянську Україну для видержання від уряду посілостей скасованих „Воєнних Поселень” на тій Ко-

зачій України. — Вони говорили: — „Таким чином поляки зіткнуться з козаками і Козаччиною”.

Але побіч цієї дуже логічної думки стали зараз же комічні.

Один з цих панів запитав: — „Чи то правда, як кажуть, що наче б ясновельможний граф Ксаверій Браніцький вже кілька літ роздумує над тим, чи має він, чи не має служити справі польській і козацькій? І чи дійсно якийсь доктор забороняє йому брати уділ в справі, щоб не зашкодило це часом його здоров'ю?”

Я відповів: — „Алеж ні, — він служить польській справі так, як і багато інших емігрантів.”

— „Алеж то така служба: — їсти, пити, забавлятися, спати, тратити гроші Бог зна на що, — то нічого не варта. Я говорю про службу чинну, а не про пасивну. Для останньої не бракує охочих. — Треба діяти, а не роздивлятися, — діяти, хочби з ущербком для здоров'я.”

Я не відповідав, а він даліше говорив: „Добре би граф зробив, коли би свого доктора не послухав і приступив нарешті до чинної праці. Аджеж російського уряду він все одно не улагодить. Тож він своєю чинністю і своєю імені допоможе і справі, — бо є він і заможний, і вояка, і у селян та дрібної шляхти має добру славу.”

Щоби скінчити цю розмову, я сказав: — „Маю надію, що до того й прийде. Порозуміється він з наслідником князя Адама Чарторийського, з провідниками демократії, католицизму, тов'янізму, — тоді вони всі зачнуть діяти...” — Це дуже втішило малорусинів.

Тоді другий з цих панів вийняв з чечки два чималі зошити писані по польськи. Рукописи мали такі титули:

— „Нова система воєнна і політична. Діяння масами — без компромітування індивідів.” — „Найуспішніше позискування публічної опінії, — цієї всевладної володарки світу, через інтернаціональні обіди, що на них Край повинен присилити складки, — і тим буде визволений.”

Я мусів признати, що ідея дуже зручна, бо, без сумніву, потягне всю молоддь, що не приспособлюється і не хоче приспособлюватися до військової справи, а хоче і може геройствувати в масах, бо це їй дуже видається імпазантним. — Потягне рівнож громадян, що бояться розгривок чинних, розгривок правдивих, але що все ж таки хочуть, щоби їх вважали за патріотів. — Окремих осіб вивозять на Сибір, наміть смертю карають, а масу громлять лише ту, що показується на вулицях.

З такою думкою прощався я з малорусинами. Вони говорили: — „Цар Олександр, пан добрий, — він хоче дати людові свободу і пошанувати народність кожного, так як це робить вап турецький монарх. Але бояри і німці стають на перешкоді так, як яничари і фанаристи стояли на перешкоді султанові Махмудові.” — Я відповів: — „То нехай зробить цар з ними так, як зробив султан Махмуд. — Нехай знайде між своїми підданими Ага-Пашу і тоді буде благословенним. Бо інакше не здобуде собі козачої душі.”

Подав Д-р Т. Олесюк

НА 100-ТУ РІЧНИЦЮ СМЕРТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

— Святочна промова про значення Кобзаря;

— Доповідь про основи світогляду Шевченка

в книжці: М. Шлемкевич: *Верхи життя і творчости* (160 стор.)

Там же промови на свята 22 Січня і 1 Листопада.

Намовлення (2.00 дол.) прохаємо посилати на адресу „Л. до Пр.”

ХРИСТИЯНСТВО І МОДЕРНИЙ СВІТ

„Злиденність людини без Бога” — простогнав колись Паскаль, коли роздумував про нескінченність простору і часу. Ця нескінченність налягала на його серце тягарем мертвоти і порожнечі, „ця в'язниця-світу, мовчанка безконечних просторів”. Але йому було дано знати, як і іншим людям великого серця і глибокого ума, що існує інша, справжня нескінченність, і що дорога до неї провадить через найглибші зложжя людського „я”; що втеча з „в'язниці світу”, з тієї фальшивої нескінченности, де людина не має тривалих основ, веде через бездонні глиби нашої нерозгаданої людськості.

„Злиденність людини без Бога” — одначе як слабо, як непереконливо звучать тепер ті слова у світі, з якого зникає любов; у світі, де людина стала тільки одним більше екземплярем між багатьма іншими в рослинному і тваринному світі, що взаємно себе пожирають.

А „втеча із світа”, яка для великанів духа була початком нового життя і нової людини, це саме те, за що модерна людина засуджує християнство: що воно кинуло на життя тінь, що воно позбавляє його вітальности, що воно обнижує цінність життя.

Одначе поки засудити християнство за його світозречення і песимізм, прислухаймось до слів тих, що не правовірні християни або не-християни, але що чесно шукаючи за правдою, вміли приглядатись до життя.

Писав Толстой: „Це смішне. Люди кажуть вам, щоб ви зробились ужиточним, щоб ви були чесним і щасливим, як довго ви живете; але ви самі, щастя, чеснота, ужиточність залежать від правди. А правда, якої навчали мене тридцять два роки мого життя, каже мені, що наша ситуація розпучлива. Коли людина дійшла до найвижчого щабля свого розвитку, вона нараз бачить ясно, що все — це фальш і обман...”. Не змінилось на краще і в двадцятому столітті, бо ось Андре Сьюаре, людина, що спрагнено шукала за чимось насправді великим у житті, звірюється: „Всі люди говорять неправду, а ті, що чваняться, що не говорять неправди, це найбільші брехуни. Вони глухі, що не чують себе самих, як гукають, і хотіли б, щоб ми вірили, що вони мовчать, або принаймні шепчуть. Усі люди говорять неправду. Так хоче життя. Брехня життя — це форма і умова його тривання. Природа сама породжує універсальну брехню. Бо вона накладає на кожного віру в себе, в його єдність і в його персональну безсмертність”.

Неначе роблячи заключення з повищих слів, Монтерлян, що теж вірить тільки в іманентну цінність життя, пише: „Шукати за відповіддю, знаючи, що проблема є не до розв'язання; перемагати себе без цілі, без користи; писати в глибокім переконанні, що твір не має значення; спостерігати, розуміти, видержувати, маючи водночас перед своїми очима болочу впевненість, що бути правим не служить взагалі жодній цілі! Не зважаючи на те,

я мушу призвичаїтись заповнити собі зафіксовану позицію, щоб з неї підвестись і сягнути понад себе. Як, і за допомогою чого? За допомогою душі. Але це стільки само, що сказати за допомогою безглуздя. Я кидаюсь в обійми абсурдного. — О душе!"

Просвітлити життя, що на нього кинуло тінь християнство, побудувати рай на землі обіцяла наука, що будувала свій оптимістичний світогляд на іманентних цінностях. Але ми бачимо, що вона стає не тільки найефектовнішим смертоносним знаряддям для того життя, але теж сама наша плянета в небезпеці знищення. І ніхто інший як Берtrand Рассел, що у своїм есеї "A free man's worship" заявляє: „Світ, що його презентує наука для нашого вірування є навіть більш безцільний і більш позбавлений значення", ніж той, що його Мефістофель описав д-р. Фаустові. Як виглядає „песимістичний" світогляд християнства у порівнянні з прогресивним світоглядом, побудованим на здобутках чистих наук, це видно з дальших слів цього філософа: „Що людина — це продукт причин, що не передбачували цілей, які вони осягали; що її походження, ріст, її надії і тривоги; її любов і вірування — це тільки вислід випадкового укладу атомів; що жодний запал, жодний героїзм, жодна інтенсивність думки і почування не збережуть індивідуального життя поза гробом; що всі труди століть, всі посвяти, всі надхнення, вся полуднішня ясність людського генія приречені до загину у величезній смерті соняшної системи; що вся святиня досягнень людини мусить неunikнено бути погребана під звалищами руїн світу — все це, якщо не зовсім поза дискусією, є однаке таке майже певне, що жодна філософія, що відкидає це, не має надії вдержатись".

І знову як вислід таких поглядів, іде авторове заключення: „Тільки на твердих основах нездоланої розпуки може бути здвигнене мешкання душі... Життя людини — це довгий марш почерез ніч, окружене невидимим ворогом, тортуроване втомою і болем, марш у напрямі до цілі, яку небагато людей може надіятись осягнути, і де ніхто не може довго баритись... Коротке і безсиле життя людини; безмилосерно і чорно на неї і її расу спадас повільна, але певна загибель. Сліпа до добра і зла, зневажлива до деструкції всемогуча матерія котиться своєю безжалісною дорогою; для людини, що засуджена сьогодні втратити своїх найдорожчих, а завтра самій перейти через ворота темноти, залишається тільки, поки впаде удар, втішатись величними думками, що ушляхетнюють її короткий день".

Однаке будьмо справедливими. Ті люди понурих і розпачливих слів не відкрили песимізму, а ще менше вигадали його. Песимізм відкриває само ж життя. Вчуймося і вслухаймося гаразд: меланхолія — це всепросякаюча, первинна мелодія земського буття, життя такого, яке воно само в собі, життя прив'язаного до землі і скерованого на земське. І хоча віс сумом від тих слів Рассела, в його песимізмі „низин життя" є щось імпонуюче, чого ніяк немає в оптимізмі інтелігента-вискочня, що за всяку ціну

видряпується по суспільній драбині на „верхи життя”. Люди, що висловлюють цей песимізм говорять правду. Це правда і реальність цього світа.

І ви до болю відчуваєте, що то неправда, що це без значення, коли на вічах, на масівках, з естрад вас переконують, що нам потрібно „нової людини”; коли в політично-ідеологічних проклямаціях читаєте: „За нову людину!” Бо ті, що знають, знають у глибині свого серця, що ті вигуки, відбиті від мурів „замкненої в'язниці цього світа”, потонуть в небутті величезної смерті сосяшної системи, і жодні „нові люди” не змінять безжально твердої структури світа, цього світа так, як він існує сам у собі. І навіть величні думки, ті творива людської уяви, що ушляхетнюють короткий день, не врятують людини і не дадуть їй нового життя.

Бо іманентна інтерпретація життя провадить навіть до втрати атеїстичної віри; тобто віри в закони прогресу, що є іманентні в природі; віри в необмежений прогрес, який гарантує сама природа; віри в науку і технічні винаходи. До цього відкрито признався Б. Шов: „Наука, до якої я прив'язував мою віру збанкрутувала. Її казки були дурніші, ніж усі чуда священиків... Те, що вона поширяла, це була не освіта, але злослива недуга. Її поради, що мали установити нове тисячеліття, довели прямо до самогубства Європи. Я вірив їм колись більше цілим серцем, ніж будьякий релігійний фанатик у свої заботони. Бо в ім'я тих порад я помагав нищити віру мільйонів почитателів у святинях тисяча вір. А тепер вони глядять на мене і є свідками великої трагедії атеїста, що втратив свою віру”.

Добре зважмо. Ті Єремїїні плачі не походять від людей, що розчарувались в християнстві, тому що воно впровадило бациль резигнації і обнижило радість життя. Ті тривожні й розпучливі оклики йдуть від людей, що рішуче відкинули надприродну домену і визнають тільки нагий реалізм. Одначе той реалізм загнав їх у розпуку.

І не диво. Іманентно, тобто погруженою в свою безпосередню, анімальну екзистенцію, може жити тільки тварина. І жити вдоволено. Але людина — це тварина, що ставить питання. І до тих питань, що засьдно стоять перед нею з актуальною живучістю, належить питання глузду і значення життя і світу. Природа людського інтелекту така, що він мусить творити свій погляд на життя і світ. Але історія, а особливо історія наших часів, доказує, що там, де людина у творенні своїх концепцій відступає від об'явлених правд, вона іде на манівці і погружує світ у хаосі.

У глибших душах поволі світає пізнання, що визволення з в'язниці світу, з його іманентної приречености, з його безперспективної двовимірности, іде з пропасних глибин людського серця, „що знає причини, яких не знає розум” (Паскаль); що дорога в будуче, шлях на справжні вершини життя провадить через вертикальні виміри людського буття.

Чому маємо терпіти себе? Чому не маємо проявляти того, що

нам іманентне: наших пороків, ненависти, злоби, закланности, коли товпимось тільки на двовимірній поверхні життя, вирячивши очі на безпосередні матеріяльні користі і досягнення? Чому не має обідніти наше серце, коли воно щораз більше втрачає контакт із глибинами життя? Чому в погоді за ніколи незаспокоєними приємностями не має лишатися „посмак попелу на устах цивілізації”, коли вона втратила розуміння того, що таке справжня радість, якої не дадуть усі багатства і розкоші цього світу? Чому не має духово убожити українська людина на еміграції, як може вона зробити скок в глиби життя, коли її тримають завзято на ув’язі зачакловану іманентною логікою політичної категорії „української справи”? Чому ми занепокоєні ідейним станом покоління, що приходить нам на зміну, коли бачимо, як воно — глибоко вдихаючи атмосферу універсальної культури, що росте з життя, скерованого на дочасне, і не спиняючись перед жодними кордонами — не відкладає на будуче, не чекає на завтра, щоб у своїй державі робити неодмінно теж самісіньке, що воно може робити вже тепер, тут? Завтра непевне. День короткий. І невідомо звідки і коли прийде удар. Така постанова консеквентна і неуникненна, як довго „ідеали” виводяться з іманентної логіки життя.

Бо що стається, коли людський дух у своїм рості затриманий на поверхні двовимірного життя? Тоді культура скочується до дрібномишцанської декорації, що прислонює грубу пожадливість приємностей і комфортабельного життя. Це в нормальних часах. Коли ж захитується балаяс „припадкового укладу атомів”, тоді навіть ця заслона зникає, щоб дати місце тваринній боротьбі за існування. Бо все, що тривале, що має непроминущу цінність, справжня культура росте з глибини. Коли висихають глибокі криниці, в посусі, що слідує, скорчується і миршавіє людська творча сила і загниває людське серце.

Існує, чи ні — утеча з екзистенції, що ув’язнена в чисту іманенцію природного життя? Від чого це залежить? Це була проблема, що займала мислі Достоєвського ціле життя. І відповідь прийшла: „Від того, чи приймемо Христа як остаточний ідеал для людини на землі, значить, від християнської віри” — була його відповідь, бо для нього „без Христа, все гадке і рабське”. Так же само ставив проблему Паскаль: „Можемо сказати як *obiter dictum*, що без Христа, ми не зрозуміємо нічого з нашого життя і смерті людини, ні Бога. „Місце в людському житті” каже Пфлегер — „яке його відсутність зробила порожнім, є порожнечою такою жахливою і такою неможливою до виповнення, що його окупант мусів би конечно бути маніфестацією надлюдської живої сили водночас безконечно субтельної і гігантичної”.

Без Христа, як живого центру нашого життя, ми ніколи не чуємо себе, нашого призначення; не зуміємо успішно розв’язувати проблем нашого співжиття. Без Христа ми ніколи не дійдемо до пізнання Бога. Без Христа Бог є зведений до абсо-

лютно́ї Ідеї, до відвічно́ї Стихії, до первісної Волі, до чогось, що живе в підсвідомості. Без Христа Бог є zdeґрадований до чогось, що є утворене на подобу наших іманентних потреб. Без живого Христа в нашому серці справжня релігія зредукована до культу обрядовості; до одного з проявів національної культури і національного себеви́яву; до одного з середників зберігати племінну єдність; до одного з засобів наладовувати національну енергію для осягнення політичних цілей — як в нас.

Така є велика сила Христа для життя, що там, де Він обманюваний — як в нас — або свідомо заперечений — як у суспільствах побудованих на точно наукових принципах — там те життя розлітається і жодні зовнішні заходи неспроможні звести його до купи.

В усвідомленні тієї сили Христа для життя тут, на землі, вміщається вже кваліфікація потреби „утечі від світа”. Для християнина утеча від світа означає тільки одне: це передумова повороту до цього світа і його справ із Христом, щоб те життя було повніше і багатіше, щоб людина була співробітником у довершуванні Божеського пляну. Було б великим непорозумінням і неправдою, що йшли б проти ядра і суті християнства, якщоб цю „утечу” розуміти як резигнацію і песимізм, як бажання лишати цей світ на призволяще, щоб спасати душу.

Правда, в св. Письмі в вислови, що можуть піддати нам такий погляд, коли, наприклад, св. Іван говорить, щоб не любити цього світа і його речей, бо цей світ засіяний злом; чи коли св. Павло вибухає гнівом проти „тіла”. Питання одначе стоїть, що вони розуміють під тими висловами. Говорячи про „тіло”, св. Павло не має на думці тіла в протиставленні до душі, але цілу людину, таку як вона є наслідком залишення Бога, бож про те саме тіло св. Павло говорить до Коринтіян, що тіло — це святиня св. Духа, що в людині. Так же само для св. Івана світ, який він засуджує, це не фізичний всесвіт, але світ такий, яким він є в результаті гріха і бунту проти свого Творця. Що світ не злий, це ясно з прекрасних слів того ж євангелиста в іншому місці, коли він каже, що „Бог полюбив так цей світ, що Він віддав свого однородного Сина, щоб хто вірить у Нього не загинув, а мав життя вічне”.

Злиденним є життя людини для Паскаля, коли те життя без Бога. Замкненою в'язницею є цей світ для нього, коли в ньому немає Бога. Але коли в ньому є Бог, його вже не лякає безконачність простору і часу, як не лякала іншу велику людину наших часів, що в своєму захваті для безмежності всесвіту кличе: „Ще більший, Господи, хай буде ще більший Твій всесвіт, так, щоб я міг держати Тебе, і Ти, щоб міг держати мене через безустанно поширюваний і більш інтенсивний контакт”. Ці слова належать людині, яку критика за працю її життя, за її відкриття в ділянці науки назвала найбільшим науковцем, мислителем і одночасно мистиком двадцятого століття. Ця людина, це Pierre Teilhard de Chardin священик, палеонтолог, що довгі роки

провів у пустині Гобі в пошукуванні за скам'янілими слідами початків людини. Оцінюючи його опус, "Le Phenomene Humain" Ромен Гері пише: „Коли пил історії осяде — маймо надію, що це не буде радіо-активний пил — ім'я Teilhard de Chardin вирине, як одне з найбільш надійних маяків нашого часу. Глибоко оптимістичний, оригінальний і відважний, цей великий єзуїтський мислитель і чудовий письменник додав новий розділ до духової епопеї людства”.

У нашій дискусії про християнство в модерному світі, про сучасність чи не сучасність християнського світогляду, доцільним буде віддати більше місця голосові тієї людини, що бувши глибоко релігійною, була одержима водночас великою інтелектуальною пристрастю для досліджу матеріального світу. Завдяки цьому щасливому поєднанню тих двох елементів у своїй особі — звертає увагу критика — він досягнув синтезу, яка для світу захопленого прогресом науки відкрила широко вікна віри. І це в часі, коли потреба такого підходу давалась дуже дошкульно відчувати. І ще інший осяг тієї синтези: — сьогодні, коли марксизм намагається змонополізувати ділянку науки de Chardin доказує, що наука не знайде свого сповнення, якщо те сповнення не буде в духових вимірах.

У своїй книжці "Le Milieu Divin" присвяченій тим, що люблять світ, de Chardin в наступних словах опрокидує закид, який нехристияни роблять християнам за те, що немов би ті останні, згідно з їх релігією, відтягалися від праці для покращання людського життя на землі:

„Великий закид, що його піднімають проти християнства в наших часах і правдиве джерело недовір'я, що ізолює цілий блок людства від впливу Церкви, не має нічого спільного з історичними і теологічними труднощами. Є це підозріння, що наша релігія робить її визнаєвців нелюдськими.

„Християнство” — так деякі з найкращих нехристиян схильні думати — є лихе, або нижчої якості тому, що воно веде своїх прихильників геть від людскости, або в один бік від неї. Замість запрягти їх до спільного завдання, воно спричинює, що вони втрачають інтерес у цьому завданні. Тому далеко від того, щоб підносити їх захоплення, воно поменшує його і викривлює... Коли християнин працює з нами, ми невідмінно під враженням, що він робить це в неширокий спосіб, знижуючись. Він видається бути заінтересованим, але, по суті він за своєю релігією, не вірить у людське зусилля. Його серце насправді не є з нами. Християнство створює дезертирів і фальшивих приятелів: це саме те, чого ми не можемо простити.

„Ми вложили цей закид, який був би смертельний, якщо б він був правдивий, в уста невіруючого. Але чи не знаходить він відгомону, тут і там, між найбільш віруючими душами? Хто з християн, що став свідомий тієї скляної шиби, яка відділяє його від його невіруючого колеги, не питав себе турботно, чи не є він

6 січня ц. р. помер у Філадельфії
МИТРОПОЛИТ КОНСТАНТИН БОГАЧЕВСЬКИЙ

найвищий достойник Української Католицької Церкви
 в ЗДА, релігійний провідник понад 300 тис. вірних
 Його дієцезії.

Українська Католицька Церква в ЗДА провожала бл. п.
 Митрополита на вічний спочинок одностижневою жалобою

на невластивому місці, або чи не втратив він насправді стикку з
 головною струєю людства?

Не заперечуючи, що деякі християни, своїми словами радше,
 ніж ділами, дають підставу до закиду, що вони є якщо не „воро-
 гами“, то „мародерами“ людської раси, ми безпечно можемо
 твердити, що їхня постава — це наслідок неповного зрозуміння,
 а не якоїсь більшої перфекції релігії.

„Як можемо ми бути дезертирами, або скептиками будуччи-
 ни доторкального світу? Чому мала б нас відпихати людська
 праця? Як мало ви нас знаєте! Ви підозріваєте, що ми не поді-
 ляємо ваших заінтересувань і ваших надій і вашої екзальтації,
 коли ви продираєтеся до містерій сил природи і їх здобуваєте.
 Емоції того рода — ви кажете — можуть ділити тільки люди, що
 змагаються плече об плече за існування; тоді як ви християни
 заявляєте, що ви вже спасенні! — Так наче б для нас, так як і
 для вас, а в дійсності далеко більше як для вас, це не була ж
 справа життя і смерті, щоб земля процвітала до найвищого
 ступня її природних сил... Для нас це питання, в правдивому ро-
 зумінні, питання осягнення побіди нікого меншого, як Бога. Од-
 на річ безгранично розчаровує, признаю вам: завелика скіль-
 кість християн невисначаюче свідома „божеської“ відповідаль-
 ности за їхнє життя, і вони живуть подібно як інші люди, відда-
 ючи тільки половину з себе, ніколи не досвідчуючи поштовху і
 похмілля поширяти Царство Боже у кожній ділянці людства.
 Але не обвинувачуйте нічого за виїмком нашої слабости: наша
 віра накладає на нас право і обов'язок кидатися в речі цього сві-
 та. У такій самій мірі як ви, і навіть більше, як ви (тому що з
 двох з нас, я єдиний є в позиції продовжити перспективи могого
 зусилля в безконечність, згідно з вимогами моєї теперішньої ін-
 тенції), я хочу посвятити моє тіло і мою душу святому обов'яз-
 кові наукового досліджування. Ми мусимо пров'ярати кожну пе-
 репону, ми мусимо пробувати кожну дорогу, зглиблювати кож-
 ну пропасть. Nihil intentatum. Бог цього хоче, який хотів, щоб Він
 мав потребу цього. Ви є люди, кажете? Plus et ego.”

Як інакше виглядає світ, що деінде позбавлений цілі і зна-
 чення, коли він тут просвітлений вірою, що через найтвердішу
 навіть структуру матерії людина продирається до Бога і чує Йо-
 го поклик ставати партнером у дальшому творенні й удоскона-

ДИСКУСІЯ І ПРО ДИСКУСІЮ

В „Сучасній Україні” (Мюнхен) були слухні нарікання на те, що наша преса живе монологами. Вона промовляє до ширшого чи вужчого кола своїх читачів і партійних однодумців, не знаходячи відгуку іноді навіть серед них самих, а вже нічого й говорити про пресу інших груп й її читачів. Так самі замикаємо себе, наші думки й журби, в вузьких кругах. Замість бути одним суспільством різних поглядів, що в дискусіях взаємно себе пізнає, переконує, вирівнює різниці думок, стаємо збором кількох, чи кільканадцяти окремих суспільств без зв'язку. Ще минулого року та ж „Сучасна Україна”, передруковуючи передову з „Листів до Приятелів” п. з. „Кадило, ексцеленці”, заохочувала до застанови і дискусії проблеми, поставленої в тій статті.

Нам присмню відмітити нові заклики до виходу з власних замкнутих кругів, зокрема коли мова про думки, які підносять наш журнал. Оце і тижневик „Прометей” (Нью-Йорк), „Українські Вісті” (Новий Ульм) і місячник „Нові Дні” (Торонто) передрукували знову ж передову статтю „Л. до Пр.” з 7-8 числа 1960 р. „Вте-

ча в життєві передмістя”. Знову ж „Вільне Слово” (Торонто) двічі поверталось у редакційних статтях до „Заклику до живих”, поміщеного в „Л. до Пр.” в справі Публіцистично-наукового Інституту.

Особливо живий відгомін у суспільстві й у пресі мала дискусія, переведена на сторінках нашого журналу між д-ром А. Білінським (Мюнхен), довголітнім в'язнем советських концтаборів, і д-ром Т. Лапичаком (Чикаго), відомими в нашому суспільстві авторами. Зокрема стаття А. Білінського з листопада м. р. під заголовком „Державний чи Народний Центр” викликала занепокоєння і гострий спротив у суспільстві, а вираз тому дали такі поважні органи, як „Прометей” ч. 3 /1961 (стаття Голови УНРади, І. Багряного) і „Народна Воля” (Скрентон), чч. 1 і 2/1961 (статті пп. Твориміського і Н. Нал).

Можемо тільки радіти тим, що нарешті починається розмова там, де досі були монологи в замкнутих залах. Це добрий знак, і даючи виснаження, будемо старатись, щоб ні одне слово не робило враження схвильованої полеміки, але

ленні цього світу. Як інакше виглядали б справи цього світу, всі справи модерного світу, якщо б людина усвідомила, що її праця, навіть в найменшому, дістає печать величнього, коли вона цю працю освячує, коли вона виходить понад себе і стає співтворцем великого діячу.

Як інакше виглядала б українська справа, праця для української справи, коли б ми усвідомили, що її видаїність, плідність, перспективи будуть зростати в міру того, як ми зуміємо виходити поза самих себе, якщо зуміємо через зглиблення серця вирватися з небезпек замкнення в іманентній логіці чистої акції; якщо ми зрозуміємо, що свій змісл і оправдання українська справа черпає з чогось, що є понад нею; якщо зуміємо здобути на велике зусилля, щоб центром нашого життя зробити живого Христа.

О. Мар.

щоб ті наші відповіді були справді приязною дискусією.

Нам сумно тільки те, що п. Багрянний і пп. редактори „Нар. Волі” виступили з своїми завваженнями, не дочекавшись статті-відповіді д-ра Лапичака, поміщеної в наступному, грудневому числі „Л. до Пр.”. Ми попереджали в провіді до статті п. Білинського, що така відповідь буде. Вже сам плян дискусії, закінчення цієї першої серії довгою і вичерпною відповіддю п. Лапичака, дав би зрозуміти, що це й єсть погляди і ставовище редакції „Листів”. На цьому місці можемо ще й поінформувати читачів, що Т-во Прихильників УНРади в порозумінні з нами рішило зробити відбитки цієї статті для поширення в своїх відділах. Все те значно зменшило б занепокоєння, що проглядає крізь щиро стривожені, але завжди достойно стримані, рядки статті п. Багряного, занепокоєння, чи думки п. Білинського не означають небезпечної еволюції політичної думки редакції „Листів до Приятелів”.

Чи треба було містити контрверсійну статтю п. Білинського в „Листах”? Питання, що саме насувається після критики в пресі, і що виразно формульоване в кількох листах до редакції. Спробуємо точно окреслити нашу думку: — не дискутуємо з явними чи ніби-незалежними агентствами ворога. Також не дискутуємо з авторами й органами преси, яких ціллю є не вияснення проблем, але вбивання інакомислящих в обличчі некритичної маси всіми способами, до перекручувань, брехонь, лайок і наклепів включно. Але дискутуємо з відомими громадянами, які чесно й отверто виявляють свої думки, хай які контрверсійні вони не були б хоч і які далекі не були б вони від наших власних поглядів. Наше переконання, potwierdжене численними знайомими і приятелями ав-

тора статті „Державний чи Народний Центр”, було і є, що цей автор вповні відповідає вище поданим передумовам партнера до дискусії. Чи мала б вільна українська преса боятись його думок, чи мала б змушувати їх до мовчання? Чи не краще виявити їх і показати їх авторові, які чужі вони суспільству? Чи мали б ми тут заганяти того роду думки і сумніви в душевне підпілля замість дати можливість їх розряду і провірків в зударі з критикою? Саме ті думки дали побуд до систематичного обґрунтування протилежної позиції в статті-відповіді п. Лапичака.

А може... і це може, невисловлене ясно, прозирає крізь статті і листи. Може не є добре дозволяти на вияв таких еретичних думок і сумнівів в нашому мало виробленому щодо мислення суспільстві? Поважне питання, і справді може для такої дискусії не місце в популярній, для широких мас призначеній пресі. Але ж поруч такої преси мають хіба право існування й органи, що ставлять собі за завдання ревізію поглядів задля провірки, задля відкинення того, що не витримає критики, і задля утвердження себе в тому, що виявиться правильним. Ми щиро вдячні Вшан. Голові УНРади і добре відомому нашому письменникові за його слова признання для „Листів”. Нам присмню читати про те, що довкола них „гуртується частина нашої старшої і молодшої інтелігенції, яка з усіх сил відбивається від наступу всеруйнуючого часу й ще більш всеруйнуючого скепсису та песимізму й шукає шляхів з того мряковиння, яке все більше замотує українську справу, насамперед мряковиння духового. Це бо мряковиння налягає на нашу еміграцію як туман безгрунтянства й безнадії з одного боку й безприкладного та бездумного примітивізму й простацтва з другого і гасить передчасно

все, що ще могло б горіти." — Друкуючи чесно подумані, хай і контрверсійні погляди, і викликаючи живу їх критику, ми саме виконуємо ту функцію шукання шляхів із мряковиння бездумної, скептичної байдужості і бездумного примітивізму. Що ті шляхи вільного мислення іноді не згідні, навіть суперечні нашим власним шляхам — це не спиняє нас від їх вислухання, їх спокійної аналізи і спокійного опрокидання.

Про дискусію

„Народня Воля” (Скрентон) присвятила багато уваги „Листам до Приятелів” і в двох числах (1 і 2/1961) зупиняється над думками висловленими в нашому журналі, називаючи його і не називаючи. Нас це тішить, тимбільше що статті „Нар. Волі” — як видно — передумані редакційною колегією. Бо коли один автор (П. Творимірський) в 1-му числі заповідає, що справі дискусії треба присвятити окрему статтю, то зараз у наступному, 2-му числі, інший автор (Н. Нал.) таку статтю дає. І до того статті обох авторів під одним і тим самим, може трохи занадто повчальним, заголовком: „Справи, які треба розуміти”.

Привід до цих статей дав редакційний впровід до дискусії переведеної минулого року в нашому журналі. Там написано: „Кожну думку треба провіряти, піддавати сумнівові, дискусії. De omnibus dubitandum — це основна засада модерного мислення”. Саме цю думку оспорожують автори „Нар. Волі”. Вони кажуть, що „можна сумніватись про дещо, але не про все” (підкр. „Нар. Волі”). Напр. не можна сумніватись про те, „що дана нація існує і має існувати в своїй суверенній державі, не можна сумніватись про такий чи інший економічний лад і т. д.”

Масмо враження, що тут автори „Нар. Волі” помиляються. Ад-

же модерна українська національна свідомість і модерне самостійництво зродились із непевностей і сумнівів, а малоросійство і рутенство були їх виявами. Треба було дискусій, боротьби з тими сумнівами, поки прийшла упевнена, сучасна свідомість. Це щодо духової, культурної, мовної окремішності. Боротьбу з сумнівами щодо державної самостійності пережило вже наше покоління. Симон Петлюра це для нас символ цієї боротьби й перемоги над тими непевностями. Отже могли бути і були сумніви. І вони ще не зовсім переборені. Тому виявлення їх і дискусія потрібні. — Зрештою є ж сучасні мислителі і політики, які піддають сумнівам думку, неначе кожна нація має існувати в своїй суверенній державі. Сумнів, що сьогодні отверто дискутується в Європі.

Заборону „сумніватись про такий чи інший економічний лад” — вважаємо необережним ляпсом і тому розводитись над ним не будемо. Але що означає ще оте „і т. д.”? Хто, який авторитет мав би встановити межі, до яких сумнів дозволений, але які переступити не можна? В СССР тим авторитетом є партія й її резолюції. А у нас? Державний Центр УНР? Він хіба відмовився б від такої не своєї справи! Може УККА? Чи УВАН, НТШ? Може Світовий Конгрес? Чи кожна редакція на свою руку? Чи якийсь ідеологічний отаман? Куди не рушитись, натрапляємо на „справи, які треба розуміти”, але мабуть інакше, ніж подано в „Нар. Волі”...

В двох популярних статтях автори „Нар. Волі” спробували опрокинути засаду всієї модерної філософії. Не легке посягання. Засада „De omnibus dubitandum” висунута Декартом і визнавана всіми головними напрямками нової філософії. Це засада методичного сумніву, дискусії всіх тез. Методичного сумніву, щоб дійти

до якоїсь певної бази дальшого мислення, а не виходити від неперовіренних критичним розумом думок. Рационалісти знаходили таку базу сразу у вроджених ідеях, потім за Кантом у апіорних категоріях чистого розуму й ідеях практичного розуму. Сенсуалісти й позитивісти знаходили базу в змислових відчуженнях. Але всі вони, як підкреслюється в філософії, починали з самого початку, а не від якихсь готових, заборонених для сумніву тез.

Помилка авторів „Нар. Волі” в тому, що вони методичний початковий сумнів помішали з повним скептицизмом або повним релятивізмом, які є зреченням, відкиненням переконання, які є невдачею, поразкою в боротьбі з сумнівами.

Так само не думаємо, що воно добре, коли автор „Нар. Волі” для підкріплення своєї критики цитує Шевченка („І ми — не ми, і я — не я”) і Франка („Пам’ятай жити”). Треба сподіватись, що цього року, в соту річницю смерті Шевченка, почнуться справжні оргії цитування його творів. В Україні по наказу партії переконуватимуть, що Шевченко передчув прихід Леніна і в цьому його великість. А тут, у вільному світі, і окремі партії, і ідеологічні отамани намагатимуться доказувати свою правоту словами Шевченка. Тому поважна преса і поважні групи повинні протиставитись таким спробам, а не давати злий приклад. Це ж не буде причиною до слави Шевченка, коли ми протиставитимемо його вислів основний засади всього модерного мислення. А втім, до кого скеровані ті слова поета? Безпосередньо він, у час творення Послання, не був знайомий із світом тодішньої філософської мислі. Він підійшов до нього ближче тільки в периферійній зоні, через Гегелівську естетику в передачі польського автора Лібельта. Зате Шевченко мусів зустрічати в Україні „фамулюсів”

славних тоді німецьких мислителів. В драмі Гете, поруч Фауста, тієї персоніфікації неспокоїного, модерного духа сумніву, виступає його фамулюс-учень, Вагнер, який не знає сумнівів, тільки за рецептою Мефіста „присягається на слова майстра”. Отаких фамулюсів філософії бачив Шевченко і до них скерував своє: „І ми — не ми”. Це також одна із „справ, що їх треба розуміти”.

Подібно і з відкликом до Франка. „Пам’ятай жити”... Шкода, що цю заповідь не визначено докладніше. Який зміст життя цінний, про це нераз говорив великий каменярь, і це виразно сказане в гимні нової людини в його розумінні: „Вічний революціонер: Дух, наука, думка, воля... Не дасть спутатись телер”. — Після цього цитування може інакше виглядали б межі, поставлені авторами „Нар. Волі” для духа.

Вкінці нам жаль, що навіть у розумінні того, що це є дискусія, ми тільки частинно можемо погодитись із думками „Нар. Волі”. Газета бере до уваги тільки одну і то не найціннішу форму дискусії. Оце читаємо: дискутувати можуть „такі громадяни, які є певні якогось погляду на таку чи іншу справу, тобто які є переконані, що вони знають правду про дану справу цілком добре і відповідно до того говорять і поведяться.” Зате „ті, що сумніваються, тобто ті, що не мають певного погляду і хитаються та вагаються, будуть не дискутувати, але питати доповідача, щоб він їм дав вияснення на їхні сумніви, тобто на такі питання, на які вони самі не зміють і не знають, як і що відповісти”.

3-поза тих тверджень визирано відомих нам образи. Один — це турнір двох упевнених у своїх поглядах осіб, і другий — образ шкільної кляси, де учень питає учителя і прохає виясненя. Образи з нашого життя: — турніри партійних догматиків і повторю-

вання їхніх тез їхніми фамулосами. Образи, що аж надто часто пригадують безконечну „диспутацію” раббі Юди з фратером Йозе, описану Гайнріхом Гайне. Гарна королева, яка мала рішити, хто з них виграв, заявила, що „вони оба воняють”...

На щастя це не єдиний і не найкращий вид дискусії. Є ще інший, на жаль, забутий, закритий в нашому бідному житті. Його геніальний образ дають діалоги-розмови Платона. До дискусії стають не люди, що тримають правду, як горобця в кулаці, але навпаки дискусію починає особа, яка знає, що вона нічого не знає: Сократ. Це класичний вираз того модерного: „De omnibus dubitandum”, отого починання з самого початку. Приятелі, дискутуючи, передумуючи і провіряючи свої сумніви і непевності, помагають одне одному доходити до правди, до

переконавання. Це те, що називав Платон найшляхетнішим видом Еросу... Що атенська вулиця й її речники обурювались такою роботою, відомо. Що духові вожаки нашої вулиці роблять сьогодні те саме, де тільки почують спротив своїм догмам, це природно. Але ж ми, Приятелі, а до таких дозволяємо собі зарахувати і редакторів „Нар. Волі”, повинні разом протиставитись тим спробам знизити духа до рівня вулиці. Це та найважливіша справа з-поміж тих, що їх треба розуміти.

М. Шлемкевич

Від редакції. Маємо кілька листів до дискусії і вже підчас ломки журналу появились нові газетні відгуки. Щоб не перевантажувати цього числа цією проблематикою, зреферуємо ті листи і статті в наступному числі. Там же дамо потрібні пояснення.

НЕ ДИСКУТУЄМО

В „Гомоні України” (Торонто), в різдвяному числі з 7-го січня, поміщено статтю Дмитра Донцова: „Гроби повапнені”, скеровану передовсім проти „Листів до Приятелів” і їх редактора. Стиль, зміст, мораль притаманні цьому авторові.

Чи автор статті і чи редактори „Гомону України” справді вірять, що „Листи до Приятелів” і їх редактор це зміновіховці, совстофіли? Настільки це вони інтелігентні, щоб бути свідомими, що всі ті тиради це тільки вигідні брехні. Люди, що пройшли через допити большевицьких чекістів, знають, як то укладалися акти обвинувачення проти них; як поети, письменники, актори, як вкінці і Курбас, ставали організаторами і провідниками повстань проти влади. Ті люди оповідають, як підчас допитів вони звертали увагу слідчим на безглуздя таких закидів.

Але слідчі відповідали: — Коли так нам підходить... Вони просто шукали найбільш зрозумілих для нас обвинувачень, які оправдували б їх рішення вбити ідейного противника.

Так і тепер, для нашої вулиці найбільш просте і переконливе обвинувачення — це обвинувачення в зміновіховстві, в комунофілстві. Тож наші охочекомонні чекісти висувають його проти немилих собі людей, бо... так їм підходить... Коли б учні таких оберпрокурорів були при владі, тоді очевидно спробами морального вбивства „процес” не кінчався б. Тоді відомими способами вони поstarалися б, щоб під актом обвинувачення знайшлися підписи підсудних, і тоді дорога на заслання чи під стеньку отверта.

Все це відоме, випробоване, новостей у цьому немає. Все це зрозуміле. Але так само зрозуміле,

3 світу науки

РЕФЛЕКС ПАВЛОВА, ДВІ ГІДРИ І ЗАНЕПАД ЗАХОДУ

Подасмо уривки з монументальної праці Егона Фріделля п. н. „Історія культури новітніх часів”, Egon Friedell: „Kulturgeschichte der Neuzeit”, (Muenchen: C. H. Beck'sche Verlagbuchhandlung, 1931) том III., що в них автор — пишучи ще при кінці 1920-их років — широким мазком малює сучасні йому тенденції розвитку західно-європейської культури та передбачає поляризацію сил поміж ЗДА й ССРСР, що її вважає рішальним моментом у визначенні дальшого напрямку того розвитку.

Фріделлева аналіза стану європейського духа містить багатство матеріалу для критичної думки. Основні елементи у висліді цієї аналізи — зник вартостей, заступлення дійсності машиною, самогубство мистецтва. Це знедуховлення досягло свого завершення у двох різних кутах землі: у ЗДА та в ССРСР, що їх Фріделль називає двома гідрами, які загрожують решті людства.

Аргументація його йде двома шляхами. По-перше, на його думку, різні моменти в ідеологічному та культурному розвитку обох цих велетнів грозять вбити рештки духовості західної культури. По-друге, якраз велика подібність між ними мусить привести до конфлікту — якщо не у військовій, то

у культурній площині — вислід якого міг би рішати про дальшу долю нашої планети.

Те, що Фріделль добачає дуже близьку спорідненість між американською й советською системами, особливо цікаве. Перша аналогія постає між світоглядями обох країн, що їх він зводить до спільного знаменника „матеріалістичного нігілізму”, свідомого чи несвідомого заперечення духових цінностей (включно навіть із вартістю якості у відношенні до матеріальних предметів: „...немає вже виробу, є тільки реклама: найвартісніший продукт той, що його найефектовніше захвалить, тобто, що в його рекламу вкладе-ний найбільший капітал.”).

Основна проблема сформульо-

що з такою породою людей не дискутують...

—
3 інших причин, але також не дискутуємо з заввагами, що ними вшанував нас журнал „Самостійна Україна” (Чикаго) ч. 11-12-1960. Редакція журналу не знаходить у „Листах до Приятелів” ніякої думки, тільки одну порожнечу, і тому радить нам перезвати журнал на „Порожнеча”.

Дискусія можлива тільки тоді, коли думка зустрічається з думкою, переконання з переконанням, шукання правди із шукан-

ням. Коли ж одна сторона не спроможна відкрити в другій думку, а бачить тільки порожнечу, тоді ясно, що дискусії бути не може. Тоді залишається тільки пригадати редакції „Самостійної України” давно відомий і вже часто, у усьому світі, при подібних нагодах цитований афоризм Лінхтенберга, який у пристосуванні до нашого випадку виглядав би так: Коли, Панове редактори, вдарите журналом об свої голови і почуєте порожній звук, то пам'ятайте, що він не мусить походити від журналу...

вана дуже просто: і в СССР і в Америці панує те саме обожування техніки, що йде в парі з погордою до справжньої ідеології, опертої на категоріях духа. „Большевизм — пише Фріделль — говорить про машину як про „видимого бога“, проповідує „наслідування машини“ замість Імітації Христі та дивиться на понадпересічні індивідуальності типу Леніна лише як на „більші шруби“. Він переслідує не тільки всі форми монотеїзму, але й усяку телеологію, психологію, віталізм, індетермінізм, філософію історії, уважаючи кожну віру в цілі, в душу, в життєвого духа, у свободу волі, в розум у світі та взагалі в будьякий глузд за замасковану релігію — зрештою зовсім правильно. Це звичайний позитивізм, лише в найчистіше виплеканому виді“. В іншому місці він характеризує американську цивілізацію як „...хаос, що складається з економічної елефантіази, перерозвиненої техніки, реву мегафонів і психоаналізи“. Формуляція елегантна, та безперечно скрайня і тимсамим несправедлива; однак чується в ній нотка трагізму — а те, що не правдиве, не може бути трагічним.

Тісно зв'язана з моментом світоглядним є схожість між „офіційними філософами“ обох країн. Хоч тут Фріделль значно упрощує ситуацію, особливо у відношенні до Америки, де важко говорити про якусь офіційну філософію, то всетаки варто зацитувати його думки на цю тему — хоч би лише тому, що вони торкаються психологічних (тобто наукових!) теорій, які в обох суспільствах служать формальним виявом, а водночас раціональною основою, згаданого вже „матеріалістичного нігілізму“. Читаємо: „Офіційною советською філософією є „рефлексологія“, що її заснував професор Павлов уже перед революцією в Петербурзі. Вона покривається цілком з американською філо-

софією бегавіоризму, що її започаткував Джан Вотсон. Цю останню можна охопити одним реченням: існує лише дія; „mind is, what body does“. Що від цього ще тільки один невеликий крок до заперечення духа, волі й цілевості, що про нього була мова в одному з попередніх цитатів, це очевидне.

Третя точка аналогії відноситься до форми господарської організації та до місця економічної продукції в житті американської й советської людини. „...Американське монополістичне господарство велетенських трестів, синдикатів і картелів дуже подібне формою до державного соціалізму. Вповні згоджуються теж американська й советська економічна психіка, піднісши економічну діяльність із рівня необхідного лиха на рівень цілі та змісту цілого життя. Пригнаними як американцям, так і більшовикам є виключення душі зі суспільних відношень; пекельна девіза „час це гроші“...; і на решті цілковита механізація праці. В обох країнах царить „система Тейлора“ ...тому, що це перемінює робітника у вимінну складову частину машини, він стає тепер і підчас миру „людським матеріалом“ і рабом, незалежно від того чи його використовують на капіталістичний, чи витискають на комуністичний лад.“

Щодо політичної загрози для світу з боку ЗДА й СССР, то тут аналогія помітно слабша. Про московський більшовизм Фріделль пише: „У своїй закордонній політиці Советський Союз не уступає нічим імперіалізові Заходу. У одному з його меморандумів написано: „Персія це Суезький Канал революції“; але ж він уже проковтнув Монголію і хоче ще Афганістану й Манджурії. Це дуже неправдоподібно, щоб... Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польща не потерпіли від Росії такої самої долі, як свого часу пограничні краї Лютарингія, Бургундія й

Франц-Конте від Франції. У внутрішній політиці большевизм — це ніщо інше як лівий царизм, з терором, Сибіром, Чека (яка докладно відповідає колишній Охрані), драконською цензурою, індексом, крайно нетерпимою державною релігією (лише що тут на місці православ'я прийшов марксистський матеріалізм), і з лінивою та підкупною бюрократією, яка начисляє мільйони голів: а все це „для добра народу”, так як твердив і сам батюшка цар.” І врешті цей, надзвичайно проникливий, коментар: „І взагалі ціла ця система є тільки послідовним продовженням системи Петра Великого, жорстоким експериментом, що його почало декількох людей зі Заходу і що його можна порівняти з нащепленням чужої крові нещасним ляхобаторійним звіряткам. Ні одна з ідей большевизму не є автохтонно російська; усе запозичене зі світообразу зненавидженого „буржуя”.

Як бачимо, Фріделль говорить про імперіялізм Заходу, радше ніж про ЗДА специфічно. Все таки при іншій нагоді він згадує 1898 рік, коли то ЗДА перший раз зголосили колоніальні претенсії (до того часу монополія європейських держав), відбираючи від Іспанії Кубу й Порторіко та прилучивши Філіппіни, за словами Фріделля, „проти волі тубільців” і, на його думку, порушуючи принцип Монро. Ці події Фріделль порівнює до прилучення Сицилії римською республікою після першої війни з Картагеною, що його спонукує замітити: „Чи дальший хід подій буде аналогічним до тої міри, що дійде до панування Північної Америки над світом, не можна передбачити; але важко буде оминати поважних та затяжних конфліктів типу пунійських воєн.”

Коли цю екстраполяцію брати дослівно, то доводиться ствердити, що побоювання Фріделля не здійснилися, бо ж війна з Іспані-

єю була останнім проявом імперіялізму ЗДА (і треба додати, що сучасне покоління американців згадує про ці події якщо не з гострою самокритикою, то принаймні з тихим збентеженням). Але Фріделль, хоч як говіркий, часто каже лише частину того, що думає. Коли взяти це під увагу, то насувається інша інтерпретація — а саме, що „панування Північної Америки над світом” відноситься не тільки (чи то: не так) до сфери політичної влади, як до закріплення за Америкою провідного місця в економіці світу, або й до поширення американських впливів у ділянці культури та суспільних форм чи ідей.

Висновок Фріделля очевидний: двом велетенським потугам, що такі подібні до себе, мусить стати тісно на земній кулі. Він вичисляє всі логічно можливі висліди еventуального конфлікту між ними: „...Американізм переможе матеріально: панування ЗДА над світом і при кінці цього інтеррегнуму занепад Заходу через перерозвиток техніки; американізм переможе духово через власну сублімацію: це значило б відродження Німеччини, бо вона одиноким може це спричинити; Схід переможе матеріально: світовий большевизм та інтеррегнум Антихриста; Схід переможе духово: обнова християнства через російську душу. П'ята еventуальність це хаос. Це всі можливості, що дані — інших не дано ні політично, ні морально, ані психологічно.”

На цьому було б вигідно закінчити. Але у Фріделля тут настає несподіваний зворот мислі — інтуїція глибоко релігійного філософа культури перетинає сіть, сплетену логічністю історика, та залишає читачеві відчинені двері оптимізму, що походить з непевності: „Надіюсь, що інтелігентний читач здає собі справу з того, що жадна з них (можливостей — прим. перекладача) не здійснить-

ся, не може здійснитися, бо все-світня історія не є рівнянням, навіть з багатьма невідомими. Єдиною реальною можливістю в ній є ірреальна, єдиною її причинові-

стю є ірраціональність. Бо нею кермує Дух, що вищий від людського".

Ігор В. Зелик

СВІТОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

Модерна наука, зокрема математичне природознавство, це для пересічної людини книга під сімома печатками. А все ж і та пересічна людина сьогодні свідомо того, яке велике, навіть рішальне, значення для життя має та наука. Від атомової енергії чекаємо або визволення людини для вищого призначення, або загибуні її цивілізації й життя взагалі.

Тому особливу заслугу мають ті учені, що вміють не тільки досліджувати в замкнених кабінетах і лабораторіях, але і вміють зв'язувати ту роботу з світоглядними питаннями, які мучать духа, і мають бажання і талант передавати свої думки ширшим колам інтелектуальних читачів. Ту отвертість духа і той талант виявив тепер один із чільних фізиків світу, нагороджений Ноблем, німецький учений і мислитель, Вернер Гайзенберг. В серії книжок „Weltperspektiven“ (Світові перспективи) вийшла в в-ві Ульштайна, Зах. Берлін, його праця п. з. „Фізика і філософія“ (1959). Цього року ця книжка має появитися у французькому перекладі, а французькі журнали вже приготувляють читачів, друкуючи окремі фрагменти думок Гайзенберга (порівн. Arts, Париж, ч. 801 з кінця грудня 1960).

Подасмо нашим читачам погляд на вченого і мислителя на найактуальніші питання сучасного життя на основі вище названої книжки.

Гайзенберг говорить дуже загально. Коли він згадує про „малі війни“, він не називає Кореї, В'єтнаму і тп., але читачеві ясно, що він їх має на увазі. Коли він сум-

нівається в слушності і доцільності урочистих пацифістичних заяв, то ясно, що це натяки на такі недавні заяви німецьких науковців. Зрештою подібні заяви були і з боку учених інших західних держав. Коли ж вкінці Гайзенберг говорить про „феномени сліпої, безумовної віри“, якої приклади дають останні десятиліття, то ясно, що він думає про системи фашизму, націонал-соціалізму і комунізму, побудовані на такій сліпій вірі.

Наука і політика

Винахід нової атомової зброї основно змінив політичну структуру світу. Ґрунтовно змінилось саме поняття „незалежних“ націй. Держави, які не мають атомової зброї в відповідній кількості, мусять бути залежними від держав, що розпоряджають достаточною кількістю тієї зброї. Війна тепер це самогубство. Тому часто чуємо оптимістичний погляд, що взагалі війна це пережиток минулого і вже її більше не буде. Та така думка зроджується завдяки занадто оптимістичному спрощенню. Навпаки, абсурдність атомової війни може спокушувати до менших війн, ведених звичайною зброєю. Якесь держава, чи якась політична група може вважати, що вона має історичне і моральне право шукати зміни теперішнього стану. Та держава чи пак політична група може думати, що мала війна не грозить сьогодні вибухом тотальної війни, бо люди свідомі страшних її наслідків. Тож такі спроби малих війн змушують інші держави до виразних заяв, що коли напасник накинє їм таку

війну, вони вкінці зживуть атомову зброю. Таким чином марево атомової війни не зникає, але приближається через спокусу малих війн.

Можливо, що за 20-30 років придуть такі зміни на світі, що небезпека атомової війни зменшиться або й зникне. Але дорога до тієї будучини повна найгірших небезпек. Бо те, що одній стороні здається історично оправданим і моральним, не є таким для другої сторони. А знову ж не завжди збереження статус кво можна вважати найслушнішим рішенням. Отже найважливіше завдання політики знайти такі мирні методи, якими можна б пристосовуватись до нових ситуацій, себто змінити політичний уклад мирним способом.

В обличчі такого стану, — що може, що повинен робити учений? Політичний вплив наукового світу значно більший ніж був перед другою світовою війною. А це накладає на ученого, особливо на атомового фізика, велику відповідальність. Він може брати активну участь у правлінні державою, а тоді він переймає відповідальність за рішення, які виходять далеко поза вузьке коло дослідів й університетських занять, до яких він привик. Або він добровільно усувається від участі в політичних рішеннях, та і тоді він усе ж співвідповідає за фальшиві рішення, які він може спинив би, коли б не був замкнувся в спокійному житті науковця. В кожному випадку обов'язком ученого є докладно інформувати свій уряд про руйну, що її спричинить ужиття атомової зброї.

Зате учений не повинен робити урочисті заяви про світовий мир. Це може бути жестом доброї волі, однак кожен, хто виступає в обороні миру, але не подає докладних передумов того миру, наражується на підозріння, що він має на думці мир, вигідний для його

політичної групи. Кожна чесна заява в користь миру мусить виразно назвати жертви, які треба принести задля збереження миру. А це не належить до компетенції вчених.

Учені, і то різних ділянок науки, можуть причинитися до зміцнення миру іншим, практичним способом. А саме розбудовуючи вже розпочату наукову співпрацю вчених всього світу. Це поле, де легко сходяться молодше і старше покоління, і де легко знаходять узгодженість учені різних націй. А це завдяки тому, що остаточне рішення про вартість якоїсь наукової праці, рішення про те, чи щось правдиве чи фальшиве, не залежить від ніякого людського авторитету. Може тривати довго, поки знайдеться остаточне рішення про правдивість чи помилковість якоїсь теорії, але вкінці рішає тут не та чи інша група учених, але сама природа.

Тому наукові ідеї поширюються не так, як політичні. Політичні ідеї здобувають вплив на народні маси, коли вони відповідають чи здається, що відповідають, і служать інтересам тих мас. Наукові ідеї здобувають вплив тільки тому, що вони відповідають правді.

Наука і життя

Значення сучасної науки не вичерпується всім вище сказаним. Мислення 19-го століття приймалося щораз сильнішим довір'ям до наукової методи і ясних, виразних, раціональних понять, але одночасно збуджувало сумніви до всіх звичайних понять, що ними пронизані мова і життя, бо вони не вміщалися в рами наукового мислення. Так для прикладу воно збуджувало сумніви в відношенні до релігії. Модерна фізика в деяких місцях ще зміцнила ті сумніви, але вона звернула їх також і до себе самої, до своїх понять. Вона виступила проти надто високої оцінки наукових по-

нять і взагалі проти занадто оптимістичної віри в поступ спертій на науку. Пізнання не має якихсь означених меж, але мусимо бути свідомі того, що сьогодні воно обіймає тільки дуже обмежену частину дійсності, тоді як непізнана частина залишається безконечною. Тому і відношення сучасної фізики до таких загальних понять, як дух, душа, життя, Бог, інакше, ніж у 19-му ст. Мусимо розуміти, що не можливо дати точні наукові визначення тих понять, і мусимо їх приймати такими, які вони є, неаналізованими, без прецизної дефініції. Бо вони все ж безпосередньо доторкаються дійсності. Це дух свідомого самообмеження і толеранції, що ним сповнена сучасна наука.

Така толерантність особливо важна там, де сучасна наука зустрічається з давніми культурами, що цілком інакші ніж культура Заходу. Нагальний врів науки й техніки в ті краї, що жили традицією й релігією, порушує там душевну рівновагу, яка є підвалиною людського щастя. Сьогодні це неминуче явище і воно характеристичне для нашої доби. Спинити той процес не можливо. Але толерантна постава сучасної науки до всіх людських цінностей, створених давніми культурами і релігіями, дозволяє легше зв'язувати ті традиційні цінності з науковою свідомістю і модерною технікою.

Вкінці вплив модерного природознавства може корисно позначитись у тих великих просторах світу, в яких „від кількох десятиліть нові догми віри поставлено в основу нових і могутніх суспільств. Там модерна наука стоїть перед догмами, які щодо змісту виводяться з європейських філософічних ідей (Гегеля і Маркса) і перед феноменом віри, яка не знає ніяких компромісів з іншими поглядами. А що модерна фізика з огляду на свої практичні при-

стосування відіграє велику роль і в тих краях, то ж ледве чи вдасться уникнути того, щоби і там люди, які справді зрозуміли модерну фізику й її філософічне значення, не відчули тісноти нових догм. Так то духова зустріч природознавства і нового політичного вчення може виявитись плідною для будучини. Очевидно не треба занадто перецінювати вплив науки. Але отвертість модерного природознавства може облегшити і більшим групам людей розуміння, що ті нові догми либонь не такі важні для суспільства, як раніше думали. Таким чином вплив модерної науки може вводити толерантнішу поставу і тому бути цінним".

З другого боку „не можемо замикати очей на факт, що ледве чи коли велика більшість людей матиме добре обґрунтовану думку про правильність окремих ідей і догм. Тому слово „вірити" ніколи не означає для тих людей „пізнати правду про щось", тільки „вірити" означає „зробити щось основою життя". Не тяжко спостерегти, що віра того другого роду буває значно сильніша і твердіша, ніж перша. Ту віру не підірвав навіть досвід, що виразно їй суперечить. Тому не є можливо захитати ту віру збільшенням знання. Історія минулих десятиліть по-вчила нас багатьома прикладами, що той другий рід віри може втримуватись аж до тої границі, коли вона сама собі зовсім безглуздо суперечить, і що та віра кінчиться аж зо смертю того, хто вірить. Наука й історія можуть нас повчити, що той другий рід віри може бути великою небезпечкою для тих, що стають її жертвою". Якщо отвертість модерної науки викличе подібно отверту поставу внутрі суспільств, побудованих на тій вірі, це вже буде поважною користю.

Так оце модерна наука входить у різні ділянки нашого світу і

стає характеристичною частиною загального історичного процесу, який прямує до більшої єдності і відкритості сучасного світу. Той процес зменшуватиме культурні й політичні напруження, але поки що — для наших часів, — сам цей процес породжує великі небезпеки. Він супроводиться напротивними тенденціями: народи усвідомляють собі скерованість історичного розвитку до єдності світу і тому напружують усі свої сили, щоби їх власні духові й організаційні цінності поклали якнайбільшу печать на остаточний стан у будучій єдності світу. Звідси сьогодні особливо інтенсивне суперництво і звідси непевність нашої доби. Модерна фізика вплетена в той процес, а її роль може бути позитивна, бо вона пригадуватиме жахливі наслідки можливої атомової війни, і своєю відкритістю і толеранцією вона даватиме різним думкам, різним культурам, надію, що в будучій єдності вони зможуть мирно співжити і співдіяти, створюючи нову рівновагу між мисленням і діянням, між активністю і медитацією.

По традиції славних попередників-учених Вернер Гайзенберг виходить із свого замкнутого кабінету і ширшим інтелігентним колам пояснює висліди сучасного природознавства і його значення

для життя. Так робили в 19-му і на початку 20-го століття природники як Геккель, Оствальд, Бельше і інші. Але в одному особливо важному пункті Гайзенберг відрізняється від них. Вони були сповнені оптимістичною вірою в поступ, спертий на раціональні методи науки. Тією вірою надихані „Світові загадки” Ернста Геккеля, „Моністичні недільні проповіді” Вільгельма Оствальда. Гайзенберг, представник сучасного наукового критицизму, знає межі тієї раціональної, наукою опанованої частини світу. Звідси повна толерантність до ірраціональних сторінок життя, що оформлюються релігією, мистецтвом; толеранція, якої колишні моністичні природники не мали. Є в цьому частинна резигнація, але й є відкритість духа, окуплена тією резигнацією.

Брак толеранції й відкритості духа болюче відчуває підаремна Україна, але їх відчуваємо і ми, в вільному світі. В наших партіях, навіть у виступах окремих людей, так часто виявляється не шукання правди, але впертість і замкнутість у в'язниці догм, що доходять до безглузвих суперечностей, і що на жаль — як заповідає Гайзенберг — правдоподібно скінчаться аж за смертю тих рабів догм.

М. III.

ЩЕ 30 ЛЬВОВА ВІДОМА ФІРМА

Е. ДУМИН, С-КА

**ЧОЛОВІЧІ, ЖІНОЧІ І ДИТЯЧІ
УБРАННЯ**

552 QUEEN ST. W. TORONTO, ONT

Tel.: EM 4-4726

Коли б...

Коли б чоловіки так дбали про вигляд своїх жінок, як дбають про свої авто, було б менше нещасливих подружж на світі.

Коли б розум був гарним капелюшком, який страшний був би за ним попит між жінками...

УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА В ХОЛОДІЛЬНІ. — СЕСІЯ УНРАДИ

Слово „криза” таке вже звичайне в наших розмовах і нашій публіцистиці, що воно не робить враження. Що більше, іноді — хоч як парадоксально це виглядає — можна навіть радіти, коли ще хтось говорить напр. про кризу в Державному Центрі УНР, в Видавничому Органі УНРади. Це знак життя і це знак, що хтось ще думає і тривожиться станом у тих установах. Немає ніяких криз там, де вже все покрив глибокий сон рутини, самовдоволення, самозаспокоєння в безглуздому повороті одного і того самого.

Тож і до сьогоднішньої кризи в Д. Ц., яка нас так болить і яку має полагодити Сесія, що відбудеться в найближчому часі, підходимо із зрівноваженими роздумами, на які може ми не були б у силі здобутись ще кілька років тому. Тоді ще занадто ясними були в нашій пам'яті „юні дні, дні весни” оновленого Держ. Центру 1948 року, і тоді ще особливо гостро відчувалося повільне, але постійне знижування рівня і впливу тієї найвищої нашої політичної репрезентації в вільному світі. Нині на ті речі й події можемо дивитись з дальшої перспективи, і порівнювати їх із тим, що за ті роки сталося навкруги. Подібне, навіть глибше, зниження пережили й інші, іноді дуже амбітні організації. Яке сьогодні місце в житті і особливо в духові займає група, що перед 10-ма роками нахвалялась репрезентувати 75% української еміграції? Або як скромно й тихо працює сьогодні УККА, що ще 1952 року підчас відомої європейської експедиції промовляв таким менторсько - наказуючим тоном? Криза в УНРаді це — якщо далі маємо вживати цього слова — це криза українського організованого життя взагалі. Це залім дотепе-

рішніх форм. Частинно це перехід їх від форм еміграції до розкладової безформності емігрантщини; частинно це потопання в готових давніх формах церковних громад і братських асекураційних союзів, і вкінці це борсання решти зберегти форми, що в них жили й діяли ідеї політичної й культурної еміграції.

Є кілька можливих реакцій на такий стан і їх можемо завважити в нашому суспільстві. Одні втікають від активності у життєві передмістя і замикаються з своїм щирим жалем у приватних вузьких колах. Інші не вважають можливим для себе такий відхід. Вони далі, часто так само з смутком і жалем, але безвладно тягнуть скрипучий віз політики далі. Здавалося б, дві протилежні постави. Однак обі вони є поставами реєгнації, безнадії. І є ще інша постава: повної свідомості, що стан вимагає радикальної реформи, і намагання той стан відповідно змінити.

Треба нам усвідомити собі, що загальне зниження політичного патосу суспільства має не тільки внутрішні, але й зовнішні причини. Внутрішні, щойно згадувані, це довголіття еміграція, яка, як відомо з історії, звичайно в таких випадках зривається в емігрантщину. Ті іманентні причини підсилюються зовнішніми. Українська проблема не є сьогодні актуальною для рішальних центрів світової політики. Але знову ми повинні спокійно розглядати цей стан і не робити занадто спішних висновків, проказуваних емоціями. Іноді чуємо, що українська проблематика для світу взагалі не існує. Можна розуміти такі думки в хвилини особливого пригнічення. Причин для цього досить. Але гірше, коли відповідальні лю-

ди голосно висловлюють такі по-
нурі настрої. Це шкідливо, бо ши-
рить безнадію в суспільстві і тіль-
ки оправдує втечу в тихе, особис-
те життя. І до того такий висно-
вок і не правильний і зовсім не
політичний.

Українська проблематика для
світу існує, але вона сьогодні —
що так висловимось — вложена в
політичну холодильню. Вона че-
кає, коли її виймуть і поставлять
на дипломатичні столи. Доказом
цього може бути і той так суворо,
і, до речі, часто справедливо, кри-
тикований Американський Комі-
тет з його Інститутом Дослідів
СССР і з його Радіо Визволення.
Для неіснуючих проблем не тво-
рять таких установ і не клопо-
чуться ними. — Коли в 40-х ро-
ках, саме підчас формування і пі-
сля створення УНРади, відоме ан-
глійське Бюро Reuter відновляло
свої сіті кореспондентів-спеців від
балканських і східно-європейсь-
ких справ, тоді ті кореспонденти,
стажу університетських професо-
рів, після звітних подорожей до
Лондону оповідали нам, що там
найбільше розпитували і розвіду-
вали саме про Україну і українсь-
кі справи. — Коли прем'єр Англії
МекМілен відвідував перед двома
роками Москву, він постарався по-
бувати і Києві і на прощання ска-
зати одне завчене українське сло-
во „до побачення"... Що для рів-
новаги він був і в Ленінграді, що
— як кажуть — запевнював Хру-
щова, що не збирається робити
якоїсь української політики — все
це зрозуміле. Для Англії, як і для
інших держав Заходу, в добу ко-
екзистенції, українська справа в
холодильні. Її там заперли, але за-
перли, сказавши на прощання оте
„до побачення!"

Це стан і його мусить мати на
увазі українська політика. Вона
мусить пригадувати себе і мусить
старатись вийти з холодильні, але
і мусить бути свідомою того, що
сьогодні цього ще не буде. Такий

стан вимагає якнайкращої, розум-
ної підготовки до моменту, коли
розвиток світових подій отворить
холодильню. Самим тільки галас-
ливим стуканням до її стін не по-
можемо. Важно за той час показа-
ти світові, його рішальним чинни-
кам і його рішальній опінії, нашу
політичну зрілість і упорядкова-
ність, і нашу духову, культурну
творчість. Інакше навіть коли
прийде хвилина і двері холодиль-
ні відчиняться, а від українського
суспільства понесеться неприєм-
ний запах розкладу і гнилизни,
двері можуть знову і на довго за-
тріснутись.

Ось звідси постійна актуаль-
ність упорядкування нашого сві-
ту, і звідси незмінно велике і від-
повідальне завдання Держ. Цен-
тру УНР і його органів. І звідси
тривога за те все, що там діється,
надії зв'язувані з недалекою Се-
сією, і звідси заклинання скеровані
до провідних кіл УНРади не
знівечити тих надій.

Сесія УНРади розглядатиме
стан, причини кризи, шукатиме
засобів оздоровлення. Про ці речі
говорилось і писалось багато, і в
нашому журналі вже була низка
статтей на ці теми, головню д-ра
Івана Лисяка-Рудницького і ав-
тора цих рядків. Ті статті і їх ду-
мки ще й сьогодні актуальні.

Перводжерелом останніх криз,
що так скажемо: первородним гри-
хом, є утруднення отвортої, ідей-
ної опозиції через обов'язкове вве-
дження до Вик. Органу представни-
ків майже всіх партій, що вхо-
дять до УНРади. Наслідок цього
такий, що фактично Вик. Органу
немає, але є аж дві Президії УН-
Ради: ширша і вужча. Вик. Орган
став мініатюрою Президії. Зав-
данням УНРади і Президії є ди-
скутувати, встановлювати напрямні
політики, контролювати їх вико-
нання. Роля Вик. Органу визна-
чена самою його назвою. В УНРа-
ді й Президії зударяються різні
думки, вирівнюються і вкінці при-

ймаються більшістю якісь рішення. Річчю Вик. Органу є знаходити найкращі методи, способи здійснення тих рішень.

Меншість, опозиція в УНРаді й її Президії, має інше поле вияву: вона старається переконати суспільство й його партії про правильність своїх поглядів і таким чином колись стати більшістю. Така ідейна опозиція конечна для живучості організації, для доброго функціонування органів УНРади. — Інакше мається справа в самому Вик. Органі. Він є органом кожночасної більшості. В його нутрі можуть бути і звичайно бувають різниці думок щодо методики діяння, але не щодо принципових рішень УНРади. Коли ж до Вик. Органу обов'язково включимо і представників опозиції, то тим або змушуємо їх до мовчання, або змушуємо їх до отвертих протестів і димісії; себто неухильно доводимо до перманентних криз.

Можна покликатися на приклади держав підчас війни. Тоді втихає опозиція і всі партії маніфестаційно посилають своїх представників до уряду. Можна далі казати, що це ж і ми в стані війни, і нас обов'язує така солідарна постава. Але ж порівняння не витримує: — не можливо „воєнний стан” продовжувати в безконечність і, заслонюючись ним, робити виймковий стан правилом.

Це принципові речі. Та до того самого пре і сьогоднішня кон'юнктура. Як сказано, українська політика в холодільні. Вик. Органові не потрібні тепер усі ресорти, які були ще оправдані 1948 року і яких число під тиском життя і так значно зменшене. Вважасмо, що за засадою *tres faciunt collegium*, тричленний Вик. Орган сьогодні вистачає: голова, його заступник і секретар. Така трійця, ділово підібрана і узгоджена, сперта на більшість Президії УНРади, краще справлятиметься з усіми завданнями, ніж п'ятка, шістка чи

вісімка представників непогоджених між собою партій.

Той Вик. Орган мусить спиратися на більшість УНРади, її Президії. Справою голови ВО, його політичного хисту й маневрування, є забезпечувати собі ту більшість. Та чи це можливе саме в Мюнхені, в осідку Президії й ВО, де зовсім мало людей і вони від 15 років живуть на одному місці, наряджені взаємними, просто необорними ресантиментами? Тут підходимо до другої проблеми. Ненормальністю є те, що по кількоро осіб, які не так із кожночасної делегації, але випадково знайшлися в місці осідку Президії й ВО, фактично рішення про поставу своїх партій, іноді всупереч волі великої більшості членів тих партій, які живуть в інших містах Європи, чи поза океаном. Постає щось у роді диктатури кількох одиниць у кожній партії. Це має сумні наслідки. Воно відчужує членів партії, вони байдужіють, мовкнуть у своєму безсиллі і вкінці стають зовсім пасивними. Політика робиться справою горстки, що найближче престолу. Разом із цим відчужується й суспільство, і тоді даремне нарікати на послаблення й упадок політичного зацікавлення. Є нераз вже в нашому журналі цитоване речення бельгійського філософа: *Ubi nihil potes, ibi nihil velis*, де нічого не можеш, туди не скеровуй своїх бажань.

Тож як у Вик. Органі, так і тут необхідна реформа. До голосу повинні прийти ширші кола усіх партій, складових частин УНРади, а не тільки одиниці, що — як сказано — випадково є на місці. Взагалі ж УНРада повинна зблизитися до суспільства, що після довгого скитальства нарешті осіло і зосередилось у далеких від неї краях і континентах. Як це зробити? Це проблема, що її повинні докладно простудіювати наші законники-юристи. Тільки не вті-

каймо від цих проблем, заспокоючись правними перешкодами. Наукові установи, окремі партії вже дали собі раду. Напевно знайдеться розумний вихід і для УНРади. Великі й організовані скупчення прихильників УНР в ЗДА, Канаді й інших краях, які мають сьогодні завдання морально й матеріально підтримувати Держ. Центр, повинні дістати більший, співрішальний голос.

З останнім питанням частинно в'яжеться проблема місця осідку ВО. Чи має він залишатись у Мюнхені, чи може переїхати куди інде. Питання дискутується в суспільстві, називаються різні краї можливого осідку, як Париж, як Торонто. Є аргументи „за”, і є аргументи „проти”. За залишенням промовляє вже й те, що люди вросли, одомовились у Мюнхені, мають зв'язки з місцевим населенням, а переїзд у наших бідних умовах це нове додаткове зусилля. За залишенням промовляє ще й те, що в Мюнхені є осідок Інституту Дослідів СССР і Радіо Визволення, інституцій, в яких працює сьогодні кількадесят українців. Тож ВО не є там такий осамітнений і може мати духове опертя, може знаходити дорадни-

ків в цьому високо кваліфікованому оточенні.

Та цей останній аргумент має й іншу, менше корисну сторону. Близина тих американських установ іноді заслоняє Вик. Органові дальші перспективи і замикає його обрій бюрами тих установ. Слушна боротьба ВО за незалежність від тих установ і так само слухна боротьба проти московських впливів у них заплутується в якийсь трудний до розмотання вузол із боротьбою за впливи на обсаду місць. Справи Американського К-ту стають час-до-часу домінантними в задумах і діях. Делікатні питання зовнішніх зв'язків, особливо тонкі в часи повної дисюнктури, робляться темою масівок, віч. Хрущов може дозволяти собі на дипломатію погрози, ультиматумів, вуличних спектаклів. Але ми, в нашому нинішньому положенні, робити цього не повинні.

Нам здається, що питання зміни осідку ВО покищо академічне. На всякий випадок схилиємось до думки, що краще, коли ВО перебуває таки в Європі. Але це робить тим нагальнішою проблему приближення його до суспільства, якого головні скупчення в ЗДА і Канаді, через реформу самого складу УНРади і Президії, через забезпечення більшого впливу делегатів того суспільства і через зміцнення відповідальності делегатів окремих партій перед їх уповами і членством.

Після тих реформ і оздоровлення стану всередині Держ. Центру можна сподіватись успіху дальших старань до поширення його бази групами, яких керівні органи частинно, а низи майже вповні зрілі до повороту до УНРади. В цьому напрямі нинішній голова ВО поклав багато праці. Ми висловлювали вже надію, що вдасться вкінці знайти формули, які зберігали б обличчя всіх сторін. Поважніші речі перед нами і в таких дрібніших питаннях сторони по-

УКРАЇНСЬКА АПТЕКА МЕДВІДСЬКИХ

Sanitas Pharmacy

- виготовляє рецепти Ваших лікарів,
- доставляє ліки додому,
- висилає ліки до всіх країв Європи летунською поштою,
- має виключний продаж оригінальної європейської борошни для хворих на ревматизм, артритизм, болі крижів і т. п.

546 Queen St., W.

Toronto, Ont. Tel.: EM 3-3746

Події та рефлексії

НОВИЙ СТИЛЬ. — МИРНА РЕВОЛЮЦІЯ

Новий президент ЗДА, Джан Фиджералд Кеннеді, обняв урядкування. Передача влади відбулася гладко і незвичайно достойно. Заслуга в тому передовсім б. президента Айзенгауера і його особистих прикмет, його такту. Заслуга в тому і теперішнього президента, який зараз після перемоги старався загоїти рани передвиборчої кампанії і в усіх виступах оминав партійницького підходу. Інавгураційна промова була зразком і змістової зв'язності і красномовності одночасно. Це була сильна промова, яка казала сподіватись у молодому президентові енергійного провідника держави, яку очолює, і вільного світу, який свідомий своїй залежності від ЗДА. „Казала сподіватись”, бо як слушно завважує один із республіканських публіцистів, який вже і перед виборами був по стороні Кеннеді, Ліпмен (НІГералд Трібюн) — тепер ті гарні слова треба ще переробити на програми, а програми перевести в дію.

Світ із нехованою цікавістю, навіть деякою тривогою, чекає тих перших дій нової адміністрації пі-

сля її гордих заяв. Одностайна думка світової преси така, що запанує новий стиль американської політики. „Стиль правління Кеннеді буде активний, а не реактивний. Світ муситиме забути привычку дивитись на американську закордонну політику як на серію відповідей на випадки советського бльоку.” („Die Welt”).

Той новий стиль виявився і в першій промові президента перед Конгресом про стан ЗДА. Постійним рефреном заяв Айзенгауера були “peace and prosperity”... І в виборчій кампанії і в своїй програмовій промові Кеннеді підкреслював не так мир, як небезпеку, яка йому грозить, і не так добробут, як загрозове господарське положення, яке може підорвати позицію ЗДА в світі. Не до радости мирного досити але до жертв кликав новий президент, і отверто заповідав тяжкий 1961 рік.

Та той новий стиль проявився і в підборі співробітників, найвищих керівників держави. Б. президент Айзенгауер найбільше довіряв удачним господарникам. Тож рішальні пости звичайно по-

винні виявити відповідну гнучкість.

Це загальні речі, перші на потребу. Після них можна буде розроблювати і дискутувати деталі програми праці Держ. Центру. Але ті головні речі можуть бути досягнуті тільки під умовою, коли провідні кола Держ. Центру і члени УНРади усвідомлять собі стан, в якому сьогодні знайшлося українство в світі, стан унутрі самого нашого суспільства, і вкінці стан у Держ. Центрі. Це вимагає справді до кінця широго державницького підходу до проблем і відсу-

нення всіх суто партійних чи іноді вже суто особистих ураз і амбіцій. Рішальні кола Держ. Центру мусять усвідомити собі, що суспільство втомлене і не може перейматись кожноразовими непорозуміннями в Мюнхені, і не буде покійно по лінії тамошніх розсварень ділитись на табори „за” і „проти”. Передумовою оздоровлення є ота державницька і моральна постава, конечно для провідників кожного народу, а нашого суспільства в діаспорі особливо.

Р. Срібний

падали в руки великих акціонерів-мільйонерів, для яких найвищим ідеалом був зрівноважений бюджет, а не перемога в суперництві з комуністичним світом, неволи, в усіх ділянках, а передовсім на полі технології, науки взагалі. Це ставало правилом при обсаді найважливіших амбасад. Від представництва ЗДА в таких центрах, як Лондон, Париж й інші, світ вимагав дуже багато, передовсім сліпучого блиску. Урядові платні не вистачають, тож Вашингтон вислав осіб, які приватним багатством могли імпонувати столицям. Це іноді сумно відбивалось на рівні дипломатії. Президент Кеннеді шукає співробітників передовсім в інтелектуальних колах, але поміж людьми, що побіч теоретичних зацікавлень мають і організаційний досвід. „U. S. News and World Report” стверджує, що „в новій адміністрації акцент покладений на вченість і молодість”. 16 осіб із найвищої верхівки нової адміністрації належать до Фі-Бета-Каппа, високого почесного наукового товариства. Між ними три члени кабінету: керівник стейт-департаменту Раск, секретар оборони МакНамара і секретар хліборобства Фрідмен. Один є нагородженцем Нобля: д-р Сіборг, голова Комісії Атомової Енергії. Відповідне підвищення бюджету закордонних представництв має уможливити призначування амбасадорами небагатих, але здібних дипломатів.

Ця остання характеристична риса нового стилю має глибоке значення і її передумати це поважне завдання української політичної мислі. В дальшій перспективі цей зворот означає спокійну, але може найрадикальнішу революцію. Це перехід влади до нової, модерної верстви, а саме інтелігенції. Перехід влади від старого режиму землевласницької аристократії й вищого духовенства до нової буржуазної класи відбувся

у французькій революції й її наслідуваннях у різних краях. І безрезнева революція в Росії вважалась спізненим відгомонам такого переходу. Т. зв. жовтнева большевицька революція, яка ніби передала владу пролетаріатові й селянству, закриває своєю ідеологією й демагогією факт, що дійсна влада вкінці знайшлася і дедалі утверджується в руках нової партійної інтелігенції. Цей процес переходу влади в руки інтелігенції мирно відбувається в усьому світі. І нова адміністрація през. Кеннеді тут іде шляхом модерного розвитку, якого не спиняє уже ніякі *laudatores temporis praeteriti*, ніякі мрійники старих, „добрих” часів.

Цей історичний поворот має свої небезпеки, особливо коли влада інтелігенції стає владою інтелектуалістів. Треба робити різницю між цими двома поняттями. Інтелектуаліст це людина чистого мислення, кабінетних теорій, письменницьких, мистецьких візій, фанатик-ідеолог, що не мав ніколи стику з організацією життя, або й боязко втікав від такого стику. Пристрасні випадки В'ячеслава Липинського проти влади інтелігенції пояснюються не тільки його романтичним захопленням колишньою хліборобською Україною доби Хмельницького, але й змішанням поняття інтелігенції взагалі з інтелектуалістами. В давніх, державних суспільствах небезпека переходу влади до нової, молодішої верстви не така велика, бо в них консервативні версти, що відходять від влади, все ж мають ще великі впливи і рівноважать деяку недосвідченість інтелігентської провідної верстви. А все ж небезпека і тут наявна. Знаком її може бути й перша заява Стівенсона, амбасадора ЗДА в ОН, що помімо свого поважного адміністративного досвіду на пості губернатора великого стейту, залишився типовим, як кажуть амери-

канці, „яйцеголовим” інтелектуалістом. Його заява про те, що Кеннеді був би дуже радий весною побачитись із Хрущовим, його вперте угодовство у відношенні до Червоного Китаю, що є запереченням всякої міжнародної моралі, кидають тінь на гарні й сильні заяви нової адміністрації. Герст у своїй пресі дотепно завважив, що Стівенсон, який уже 1952-го і 1956-го року „відговорився” від президентури, тепер видно „відговорюється” від посту, що його нині займає...

Все ж історичний розвиток неминуче йде в напрямі переймання

влади верствою інтелігенції, що виростає з усіх класів народу. В українському суспільстві сьогодні вже немає іншої можливості. Тому той новий стиль, новий зворот в ЗДА, оте введення лицарів Фі-Бета-Каппа на провідні місця найбільшої потуги світу, для нас особливо важне й інтересне явище, до якого мусимо з найбільшою увагою приглядатись і його студіювати. Кожна революція має невдачі і завороти, поки вкінці знайде вона свої остаточні форми. Революція інтелігенції в ЗДА почалась...

M. I.

„НАРІД БЕЗ ПРОСТОРУ”

„Нарід без простору” — так називав Гітлер німців, і цим оправдував свої підбої. Динаміка вибуху в намаганні здобути простір була страшна і треба було коаліції майже цілого світу, щоб завернути розгукану німецьку повідь в тісні береги. „Сьогодні „народом без простору” є китайці. Їх динаміка в намаганні упромисловити державу і озброїти її страшніша німецької, вона не зважає на ніякі, на десятки мільйонів жертв власного народу. Разом із модернізацією і зростом самопочуття, зростає натиск назовні, за новими просторами. Північна Корея, Північний В'єтнам, Тибет, постійна загроза Формозі, граничні напруження з Індією, сьогодні війна в Лаос, з-поза якої визирає китайський дракон, — усе це етапи того шукання простору для кількадесятимільйонного щорічного приросту населення Китаю.

Натиск на південь добре усвідомлений всіма загроженими. Зате зовсім прислонений дипломатичною димовою заслоною натиск у протилежному напрямі, хоча наслідки його можуть бути значно поважніші і відбитись на дальшій історії світу. Це натиск на т. зв. Зовнішню Монголію, що в проти-

лежності до Внутрішньої, яка належить до Китаю, є нині сателітом СССР.

На останній Сесії ОН Москва дуже настирливо домагалась прийняття Монголії до ОН. Два європейські кореспонденти Pierre і Renee Gosset, що студіювали на місці положення в Монголії, дають цікаве його наświetлення.

Чому не приймають до ОН Монгольської Народної Республіки? — Монгольські дипломати обурюються. Але дивуються і ті європейські кореспонденти. „Чому прийнято Афганістан, Ємен, Сомалі, Конго, а чому не прийнято Монголії? Чому прийнято Білорусь і Україну, що зовсім офіційно є складовими частинами СССР, чому Болгарію, Албанію, Румунію і т. д., які в значно більшому ступні „сателізовані”, ніж той край, що до 1945 року в останній війні залишався неутраляним?” — Один із дотепних політиків пояснив це так: — дипломати противляться признанню Монголії, бо бояться, що комусь із них може довелось б поїхати пошлом до Улан-Батору...

Однак за всіма тими торгами і за настирливим бажанням Мос-

кви добитися визнання Монголії ховається цілком оправданий страх Кремля утратити того сателіта в користь Китаю. І тут одне з найглибших й покищо делікатно приховуваних джерел напружень між Москвою і Пекіном. Ідеологічні суперечки це тільки „надбудова”, димова завіса, за котрою розгравуються поважніші життєві зударі за провід у комуністичному універсальному царстві і за... Монголію.

Совети продовжують царську політику супроти тієї країни. Пише R. Rockingham Gill („Der Monat”): „Завжди в історії Китаю і Росії стояли одне проти одного як безоглядні суперники і старалися для обох держав інтересні граничні краї, як Монголія й Манджурія, піддати під своє панування. Ті напруження не зникнули після революції 1917 року, і гасло „пролетарського інтернаціоналізму” так само не може їх закрити, як і формальне відречення Росії від її колишніх претенсій до Манджурії”. Сьогодні ССРСР тримає Зовнішню Монголію як буфер між собою і Китаєм. Совети все зробили, щоб не допустити китайського впливу. Вони ввели кирилицю в монгольські школи і діти вчать рідної мови з книжок писаних кирилицею. Вони зрівняли монгольську валюту (тугри-

ка) з рублем і половину золотого покриття тримають у пивницях в Москві. Прокладаючи залізничні лінії через Монголію, вони свідомо будують рейки ширини советських ліній, щоб китайські поїзди не могли по них ходити.

Але одного Совети дати не могли і не можуть: людей, техніків, поселенців, бо їх бракує ще й у Сибірі. Зовнішня Монголія далі ще попожній край, тоді як за останні роки у Внутрішній, китайській Монголії сталися величезні зміни: там 11 мільйонів китайців просто залили 2 мільйони монголів, рідних братів тих, що мешкають у Зовнішній Монголії. В одне тільки місто, що мало 60 тисяч місцевих монголів найшло 800 тисяч китайців. За цим китайським походом іде й наступ новотвореної індустріялізації. Китай робить із кочової Монголії, де на голову припадає 45 штук худоби, фабрику консервів для цілої Азії. Це велика спокуса для бідної, відсталі країни і... для її північної сестри... Ледве Москва доставила до Монголії вантажні авта на основі договору про допомогу, зараз як із неба з'явився Чу-ен-ляй, дав не тільки допомогу, але й тисячі техніків, яких ССРСР дати не може.

Мао називає це „виправленням столітньої неволі”, а китайці не дуже ховаються з намірами: в міністерствах у Пекіні висять мапи, де Зовнішня Монголія зазначена вже як частина Китаю.

В недалекій будучині Кремль може збиратиме гіркі овочі своєї приязні з китайським драконом. Правдоподібно та небезпека на Сході стримує Москву від радикальних посунень в Європі. Коли із Монголії вийшли орди, що прокотились через Азію до Європи. Україна досі несе на собі страшні наслідки тих часів. І оце сьогодні в підземних геополітичних верстатах назрівають події, що знову можуть потрясти світом. Найбільше бояться їх мусять найближчі сусіди..

ALPHA Furniture Co.

Українська крамниця меблів і домашнього устаткування. Має на складі всякого роду меблі, телевізори, радіа, холодильні й печі, по дуже поміркованих цінах. Довгореченцевий кредит.

735 Queen St. W., Toronto, Ont.

Tel.: EM 3-9637

Філія: 3030 Dundas St. W.

Tel.: RO 64011

ЛЯОС

Це пункт, де холодна війна починає бути гарячою, і де події можуть розвинути на корейський спосіб. Для загальної орієнтації наших читачів про те, яке складне положення в тій країні, які труднощі зустрічають там сили порядку, і навпаки, як легко використувати ті плутані ситуації комуністичній стороні, зацікавлений у перманентному хаосі, — подасмо в скороченні інформацію доброго знавця цих країв і їхньої проблематики.

Блискучий європейський публіцист, редактор відомої в світі швейцарської „Die Weltwoche”. Льоренц Стуцки, відбув минулого року довшу подорож по краях Далекого Сходу і свої спостереження й думки видав окремою книжкою. Він так описує стан у Ляосі: „Один американець, що кілька років працював в американському посольстві в Ляос, оповідав мені таку історію: після довгих вагань і трохи з викидами совісти він рішився звільнити одного ляотського службовика, який навіть для тропічних умов був надто лінивий і нездоровий. Той хлопець прийшов розпромінений радістю і щиро-сердечно дякував за визволення його від тяжкої праці. Ті люди не можуть зрозуміти, чому є такі дурні на світі і працюють більше ніж 20 годин на місяць, коли тих 20 годин праці досить для прожитку в тропічно врожайній країні, що вісім разів більша Швейцарії, а має всього три мільйони населення. Мешканці Тайлянду (Сіаму) на основі моїх особистих вражень досить подібні. Це люди, що одною ногою стоять ще в раю і, незіпсуті нашою погонею за осягами, успіхом і матеріальними користями, радісно і вдоволено проводять життя.

„Але інакша меншість, що вже там наростає: вона амбітна і по-

жадлива, і вона то розгортає політику. Її манить жолоб: американські авта і холодильні, забави, кактейлі, роля провідної верстви, повага, влада. Той жолоб наповняється очевидно американською економічною допомогою. Та допомога потрібна, але вона неминуче стає джерелом корупції, інтриг у боротьбі за дохідні становища. Та допомога стає початком господарства клік. Те, що ми називаємо „політикою”, те в деяких азійських краях спільна назва для всіх тих вище перелічених речей, і все те не має нічого спільного з „партіями” в нашому розумінні, з виборами, парламентаризмом, політичними переконаннями і т. д. Оце ті політики і їх „політика” починає виганяти нарід із його раю.

„З цього користує комунізм. Між амбітниками є покривджені і невдоволені. Ті, що їм удалось заняти позиції, бороняться проти натиску незаспокоєних і замикають їм дорогу, називаючи їх „комуністами”. Комуністами вони називають і тих, що критикують і поборюють їх клікарство і корупцію. Самі ж вони стають у позу завзятих протикомуністів і цим переконують американських мандрівних сенаторів. Вони стають довіреними інформаторами тих сенаторів і вмовляють у них, що їх суперники це комуністи. Тоді ті суперники відкинуті своїми і американцями раптово бачать, як їм любовно простягають свої обійми справжні комуністи. Вони зближаються до них і вкінці стають їх союзниками. Так, на основі всього, про що можна довідатись, сталося із Конг-Ле, якого спадуні в літі повалили уряд, прихильний для Заходу, і який нині вже спертій на комуністичну партію веде війну з урядом, який спирають американці.”

В верстатах української науки

БУДИНОК УВАН у НЬЮ-ЙОРКУ

Українська Вільна Академія Наук у США набуває будинок Філії Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки, пристосований саме для тих цілей, що їх виконує УВАН. Будинок репрезентативний, до того положений у районі великого інтелектуального осередку столиці світу, в районі Колумбійського університету. Будинок можна купити порівнюючи недорого. Коли не вдасться Академії своєчасно заплатити ціну, тоді будинок стане власністю другого в черзі кандидата, російського святосерафимського товариства. — Цього досить, щоб доказати важливість справи.

Та це аргументи більш поверховного, хоч як великого значення. Є ще глибші, переконливі своєю внутрішньою вагою. Історична доля України й її культури трагічна. Після кожного періоду розцвіту наступала страшна руїна, в якій пропадали створені й нагромаджені скарби духа. Таку руїну всього того, що вдалось урятувати з советського потоку в 20-х роках, знищено знову в 40-х. Культурні скарби, музеї, бібліотеки Львова, Праги, навіть Петлюрівський Музей у Парижі (правдоподібно) зупинились у руках ворога.

Але є щось великого в вітальній силі українського духа, що після кожної такої руїни незламний наново починає відбудовувати духові святині, збирати залишки недониченого і творити наново. І ось УВАН у США дала проречистий доказ тієї живучості. Це не перебільшення, коли президент УВАН, проф. Юрій Шевельов пише в своїй статті у „Свободі” про „великої цінності збірку рукописів, творів мистецтва, історичних пам'яток, книжок”; про „цінні колекції Академії, починаючи від оригінальних автографів Шевченка й кінчаючи документацією су-

часности”, упорядкованими річниками періодиків. Це вже необхідний верстат наукової й публіцистичної праці. Але, на жаль, велика частина того скарбу не доступна з приводу браку місця.

Дати доступ до тих скарбів своїм і чужим, показати їх світові, дати їм життя — це те, що зможе робити УВАН у новому, відповідному приміщенні.

Це вже не справа горстки інтелектуалістів-учених. Це справа всього суспільства. І ми віримо, що суспільство свій обов'язок виконає. В столиці світу стане справжня святиня українського духа.

Практично справа виглядає так: Коли б 500 осіб вплатило по 100 дол., купівня була б завершена. Але треба спішитись, щоб нас не перебігли. Тож треба більших позичок, які потім тими більшими чи меншими жертвами (Tax exempt) будуть сплачені. Треба спішитись! Адреса УВАН:

11½ W. 26th St.,
New York 10, N. Y.

~~~~~  
Володимир Винниченко

ПРОРОК та невидані  
ОПОВІДАННЯ

УВАН. З нашого минулого 1. — Комісія для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка. Ред. Колегія: Г. Костюк, В. Міяковський, В. Чапленко. — Ред. тексту — В. Чапленко. — Техн. ред. — І. Замша. — Нью-Йорк, 1960. Ст. 108.

В архіві В. Винниченка, що зберігається в Колумбійському університеті (Нью-Йорк, США), є кілька ще не друкованих його творів. Цей збірник дає тільки частину розміром невеликих речей, що на них дозволяють скромні грошові спроможності УВАН.

## АТЕСТАТ ЗРІЛОСТІ — ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА

„...Один з відомих енциклопедистів сказав, що коли Конституція кожної держави є її паспортом, то енциклопедія — атестатом зрілості". — Так цитує один із наказних критиків-рекламників „Української Радянської Енциклопедії" (УРЕ) в Київській „Літературній Газеті". Він називає ту УРЕ й першою українською енциклопедією взагалі.

Нещасний невідник духа свідо́мо замовчує, що між двома світовими війнами вийшла у Львові в 3-х томах „Українська Загальна Енциклопедія" за редакцією проф. І. Раковського. Він так само свідомо не звертає уваги на те, що 1949-1953 рр. НТШ (Європа) видало в 3-х томах Статтейну Енциклопедію Українознавства. І вкінці він, там де йому потрібно, забуває про те, що те ж НТШ (Європа) видає тепер нову Гаслову ЕУ, якої два перші томи готові, третій знайдеться в руках передплатників у найближчому часі, а наступні (правдоподібно буде їх шість) в редакційній обробці.

Енциклопедія це атестат зрілості. Це слушно. Але для такого атестату мало самих друкованих сторінок, хай набереться їх і на 16 томів! Важний пух свобідної наукової совісті, свобідного наукового досліду, з яких родиться зміст тих сторінок. Радянська Енциклопедія, головню в її історичних, літературних і інших гаслах із ділянки духової культури взагалі, це не так атестат зрілості, як атестат залежності від московського, марксо-ленінського диктату...

Атестат зрілості української культури пред'явити вільному світові старається Енциклопедія Українознавства, Статтейна й Гаслова. Вона стає одночасно свідомством правди про Україну, в час,

коли його найбільше потрібно. Окупант своїми необмеженими засобами терору там, в Україні, і підкупства тут, у вільному світі, викривлює ту правду, а в тій роботі йому пильно допомагають колишні біло-російські, і часто допомагають колишні польські окупанти. Тому поважні наукові праці, що їх дають НТШ і УВАН, мають сьогодні особливіше значення.

Енциклопедія Українознавства НТШ (Європа) має ще й ту заслугу, що змусила советського окупанта дозволити й Україні, хай на фальшовану подоби атестату зрілості. І тепер уже фронт ясний: проти нашої вільної Енциклопедії Українознавства стоїть під советсько-комуністичним натиском видавана Українська Радянська Енциклопедія. Ця остання користується великими матеріальними засобами советської держави. Наша ж твориться тільки ідейною посвятою редакції, співробітників, організаторів видавництва, і моральною й матеріальною підтримкою суспільства. Таким чином її доля в наших, тільки в наших руках, а її успіх і завершення будуть справжнім атестатом нашої духової й політичної зрілості.

~~~~~

В кожному інтелігентнім українським домі повинна бути Енциклопедія Українознавства.

Чи Ви вже передплатили Словникову (гаслову) ЕУ? Радимо поспішитись, бо після виходу 4-го тому, ціна буде вища. Сплачувати можна малими, догідними рамами на адреси:

в ЗДА:

M. Shlemkevych, 916 Monroe Ave., Elizabeth, N. J.

в Канаді:

R. Holod, 38 Halford Ave., Toronto 9, Ont.

Рецензії, зауваги, бібліографія

ДЕЩО ПРО ГУМОР І ГУМОРИСТІВ

Масмо в світі, а передовсім, у двох наших сусідів, марку веселого народу. Не знаю, звідки воно пішло, може від запорожців, може нашого-ненашого Гоголя, але коли судити по літературі, то ми цього не виказуємо. Щоправда, новітня українська література почалася „на весело” — Котляревського „Енеїдою”, зате довго після того прийшлося ждати на Руданського, Стороженка, Маковея, Мартовича. Причин, чому ми бідні на письменників-гумористів, є багато, а між ними політичні й матеріальні умови народу грали немаловажну роль. Письменники почувалися до обов’язку давати в першу чергу поважні патріотичні твори, твори з описами біди і горя, а по крайній мірі бодай сентиментальні. Літературні сюжети рідко вибігали поза село, навіть у тих галицьких письменників, про яких писав один критик, що вони обсервують сільський побут з попівського ганку.

Після першої світової війни заблистіли в Радянській Україні талантові письменники-гумористи: Вишня і Вухналь. Але й вони трималися як не села, то бодай сільського тону (Вишня про київський пляж: Возьмеш соб — жінки, возьмеш цабе — чоловіки). Село мало (і має) вплив навіть на псевдоніми, письменники добирають собі їх з сільського знаряддя, з домашньої, чи польової птиці.

Цьому не можна дуже й дивуватися, ми довгі-довгі роки не мали міста, наше „дома” було таки село.

На Західніх Землях, а передовсім у Галичині, гумористика обмежувалась переважно до малих фейлетонів у часописах. Виступили там: Горобець, Чіпка, Тринадик, Одуд, Chat-Noir, Леле й інші. Вони вже мали міську темати-

ку, на жаль мало з їх творів діждалося передруку в особних збірках. Винні в цьому не так обставини, як самі автори.

Друга світова війна, а за нею велика українська еміграція дала поза межами України нових гумористів і нові твори. В першу чергу треба відмітити письменників-гумористів: Івана Керницького та Миколу Понеділка, що вже дали українській літературі не один талановитий твір. Тематика була спершу споминава (що й не дивниця), в Керницького — міська, в Понеділка — сільська, потім таборова („ДіПі”), а тепер переходить на тутешню, себто на край поселення, точніше кажучи — місто поселення.

Є різного типу письменники-гумористи: в одних домінують комічні ситуації, в других гумористичні вислови. Наприклад: польський Макушинський дає ситуації, Вех — вислови, американський Марк Твейн — більше ситуації, російський Аверченко — ситуації, Гоголь — ситуації і вислови. Суджу це по тому, що з прочитаних творів даного письменника залишилося мені в пам’яті. Коли брати наших двох наймолодших гумористів, то в Керницького домінують ситуації, а в Понеділка вислови, хоч у його останній збірці „Соборний борщ” немало прекомічних ситуацій.

Саме про цю збірку хочу сказати кілька слів. „Соборний борщ” — збірка оповідань, що вийшла в видавництві Ю. Середяка, в Буенос Айресі, з заголовною віньєтою Бориса Крюкова, це грубий том оповідань. Тематика: тутешнє життя (очевидно — міське), колгоспні образки і один більший відділ: „Армія”. Враження після прочитання: дуже добре. В автора багата і чиста мова,

цікаві типи, живі, веселі діалоги і комічні ситуації. Можна мати і деякі претенсії до автора: нехай при писанні забуде, що він добрий актор і рецитатор, бо читач не бачить його руху ані міни. Друга: є деякі переборщення в ситуаціях і в словах (напр. — в оповіданні „Соборний борщ” — бійка двох пань). Не зважаючи на те, Соборний борщ” — цінний вклад у нашу гумористику і я певний, що твір знайде широке коло читачів.

Друга збірка гуморесок, що появилася теж у в-ві Ю. Середяка і теж з заголовною віньєтою Б. Крюкова, це короткі оповідання Гриця Мотики (коли це прізвище — пропало, коли псевдонім — шкода) заголовок: „Плямки на піднебінні”, тема: Чикаго й околиця. Гуморески коротенькі, але га-

рні (деякі трактовані фейлетоново), бистрі життєві помічення, остра, але неперетягнена сатира, мова добра, типів мало, бо автор пише переважно про свого приятеля і його жінку. Один малий манкамент: приятель говорить раз як інтелігент, а раз як малоосвічена людина. Через те виходить нерівність, зрештою — дуже цікавого типу. Збірку прочитав я з приємністю і з приємністю про неї пишу.

Маючи перед очима оці дві збірки, тіпуюся, що хто зна, чи не заслужимо собі на славу веселого народу, коли наші письменники-гумористи даватимуть щораз докази на це, очевидно докази талановиті, продумані, хоч як тяжко видавані і як мало плачені.

Р. Купчинський

Василь Чапленко: Українська літературна мова. Нью-Йорк 1955.

Василь Чапленко: Пропащі сили. Вид. УВАН, Вінніпег, Канада 1960.

Хочемо тільки звернути увагу Шановних Читачів на вище названі твори. Один — це граматична студія, другий із ділянки літературної критики.

Направду треба бути вдячним проф. В. Чапленкові за його граматичну працю. Він у важких обставинах праці, не маючи під рукою потрібної літератури, дав цінний перегляд української мови від 17-го ст. по 1917 рік. Студій на цю тему появилось небагато, але всі вони згадуються автором. Автор посилається на них і при цьому з'ясовує свій власний погляд. Проф. Чапленко руйнує неодну легенду щодо мовної вартості літературних творів минулого. Але це шлях, що веде до кращого. Чимало мовних ідолів падає під ударами його аргументації. Ані Грогорій Квітка, ні Шевченко, ні Михайло Коцюбинський не залишається неперевершеними зразками української мови. Однаке таке

ствердження не перешкоджає авторові вважати Шевченка одним із найбільших творців української мови, яку то працю в ділянці мови продовжували: Марко Вовчок, Олександр Кониський, Борис Грінченко, Сергій Єфремов, Михайло Грушевський і інші. Агатангел Кримський залишився осамітненим у практиці як знавець мови. Володимир Винниченко і Микола Хвильовий їхньою мовою пригадали вплив російської мови на „Енеїду” Котляревського, хоч у Винниченка є твори з мовою без російського впливу.

Граматична праця Чапленка вийшла тиражем в 500 примірників. На нашу думку вона повинна б появитися в значно вищому тиражі і знайти читачів в нашому суспільстві. Очікуємо другого заповідненого тому цієї студії.

Друга студія Чапленка, а саме „Пропащі сили”, про українське письменство під комуністичним режимом (1920-1933) є цінним причинком до дискусії про наш літературний дорібок за названий час. Студія позначена бажанням об'єктивного представлення пред-

мету. Нам найбільше подобався розділ про Тичину і це мабуть найбільш цінна частина студії. Думаємо, що не можна вимагати гармонійно збудованих творів, часно висловлених думок в обставинах постійного терору. Деякі письменники прогрішилися наївністю, і багато з них згинувло трагічно.

Сподіємось, що автор збагатив нас ще споминами про літературну працю в підсоветській Україні.

В. Б. (Філадельфія)

ПРИСЛАНЕ ДО РЕДАКЦІЇ

Белетристика, поезія, літ. критика
Олександра Черненко: Людина. Поема на 18 пісень. В-во „Київ”, Філадельфія, 1960. Ст. 62.

Олег Лисяк: Люди такі як ми. Повість. — Мовний ред. В. Давиденко. Обгортка М. Левицького. Портрет автора вик. П. Андрусів. — Бібліотека в-ва „Гомін України” ч. 15. Торонто, 1960. Ст. 347.

Любомир Винар: Остап Грицай. Життя і творчість. — Обкладинка Ю. Олійника. Накладом Укр. Акад. Громади „Зарево” в Клівленді. 1960. Ст. 92.

Публіцистика

Видання в-ва „Пролог”, Нью-Йорк: Суспільно-політична бібліотека, 1960.

Ч. 5. Дмитро Соловей: Політика ЦК КПСС у плануванні розвитку промисловості кадрів на Україні. Ст. 108.

Ч. 6. Роман Рахманний: Кров і Чорнило. Статті і репортажі. Передмова проф. Л. Шанковського. Ст. 139.

Ч. 7. Василь Маркус — Ярослав З. Пеленський: Питання національної політики СРСР. Ст. 109.

Ч. 8. Богдан Кравців: На багрянному коні революції. До реґабілітаційного процесу УРСР. Ст. 62.

Ч. 9. К. Кононенко: Колоніальний визиск — основа советської індустріалізації. Ст. 28.

Ч. 10. Злочини комуністичної Москви в Україні в літі 1941 р. (Свідчення колишніх в'язнів большевицьких тюрем). Ст. 88.

(Друга серія гарно виданих мініатюрних брошур. Прізвища авторів, відомих дослідників советської дійсности в Україні, дають гарантію цінности їх змісту).

Віктор Доманицький: „Націотворча роль гетьмана Мазепи”. Промова з приводу 250-ліття смерті гетьмана І. Мазепи. З передмовою през. УВАН в Канаді проф. Яр. Рудницького. Портрет гетьмана роботи арт. мал. М. Булавицького. Накл. автора. Чикаго. Ст. 50. Ціна 2.00 дол.

(Це перший випуск серії видань праць проф. В. Доманицького, запланованої групою Прихильників фахово-літературної творчости автора).

Д-р Тиміш Олесіюк: Як за Дюклетіяна. (Сторінка зі споминів). Накл. автора. Баунд Брук, 1960. Ст. 26.

(Варшава, травень 1920 р. Паради з приводу українсько-польського союзу і здобуття Києва спільними силами, і одночасно brutальний наступ на українську православну церкву в Холмщині).

Проф. М. Гадяцький: Джерела московського комунізму. Вид. Красвої Управи Спільки Визволення України в Канаді. Торонто 1960. Ст. 127.

(Книжка протимосковської настанови, шукає джерел комунізму в психіці московського народу).

(Продовження на 61-й ст.)

Phone: EM 6-7040

Л. В. ЛИТВИН

АДВОКАТ І НОТАР

575 Queen St. W., Toronto, Ont.

(над книгарнею АРКА)

СПРАВИ ПУБЛІЦИСТИЧНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ

В низці статей і закликів, зокрема в 7-8 числі 1960 р., ми підкресливали кончність і наш обов'язок організувати Публіцистично-науковий Інститут для інформації рішальних політичних кіл про боротьбу за духа і за державу України, і для впливу на поважну світову опінію, щоб здобути її для нашої справи.

Відгук на ті заклики був і є добрий. Маємо листи, що підтверджують потребу такого Інституту, маємо запитання, коли Інститут вийде із сфери проєктів і плянувань і стане дійсністю.

Наше переконання, що його висловлювали ми в усіх тих зведеннях: — в сьогодиншій світовій ситуації інформація про Україну, її боротьбу за духову й державну свободу, інформація ведена систематично, продумано і на можливо високому рівні — це головний відтенок визвольного фронту.

І ми повторяли і повторяємо, що в цій боротьбі за українську правду немає і не може бути провінційних, партійних, віровизнаних поділів. Може бути тільки спільне, організоване зусилля всього українського суспільства в вільному світі.

Передумова створення Інституту

Розуміння, що його знайшла ідея Інституту, каже сподіватись, що потрібні засоби для його праці знайдуться. Але є важніша передумова, і на неї звертає увагу лист, що його подаємо.

Лист до редакції: Якби Ваш „Заклик до живих” з'явився деє у 1945-1947 роках, то я б Вам написала, що треба негайно скликати організаційні збори і урухоми-ти Публіцистично-науковий Інститут. Пишу тепер, навчена жорстокими буднями. Хоч яка захоплива ідея Інституту, але приступити до її здійснення можна лише тоді, коли буде забезпечений бюджет Інституту на кілька років

вперед. Всі кончні завдання Інституту, викладені в Вашому „Заклику”, вимагають для здійснення кілька тисяч доларів на рік (друкування „Збірника”). Я певна, що знайдуться люди, охочі до праці. Нагадую тут, з власного досвіду, що для того, щоб справа йшла, треба не менше трьох ентузіастів, і треба, щоб не всі ентузіясти і не всі навколо них були сиві. — Щиро бажаю, щоб Інститут був заснований і діяв. —

Любов Дражевська.

Хочемо ясніше відзначити те, що сказане в останньому реченні цього листа, який незвичайно влучно схопив передумови праці Інституту. Мусять знайтися молодші люди, „не всі сиві”, молодші люди організаторського хисту, які сказали б собі: — створення Інституту — це наше діло і ми зв'яжемо наші національно-громадські амбіції з цією справою. Тільки тоді з мрій і плянів Інститут стане дійсністю. Такі люди є, і не ми, не редакція, але українське суспільство чекає від них рішення.

І з л и с т і в

Голос сеньора

Дорогий Приятелю! ...Поділяю Ваші пляни в справі Інституту і хочу активно включитися в цю дуже важну справу. Помагай Вам Біг!

Андрій Жук (Відень)

Голос директора - кооператора

Ваш „Заклик до живих” створити Публіцистично-науковий Інститут попираю з цілої душі... Можна тільки сказати, що дуже жаль, що не постав він тоді, коли причалили до ЗДА перші транспортні нової еміграції.

Вашим всебічно обґрунтованим закликом візвали Ви всіх українців до іспиту. Або ми тепер цей іспит витримасмо, або ще раз до-

3 книжок і з преси

Почуття меншецінності

Ми щиро вдячні редакціям, які передрукуюють деякі статті нашого журналу. Це знак їх прихильної оцінки думок, висловлених у тих статтях, і це виводить ті думки поза вужче коло постійних читачів „Листів до Приятелів”. Особливо тішило нас, коли редактор „Нових Днів” не тільки передрукував статтю про „Втечу в життєві предмістя” (Л. до Пр. ч. 7-8 (1960)), але ще й запрошував читачів до відгуку, обіцяючи містити всі цікавіші їх завваги в своєму журналі.

На жаль перший відгук, що його знаходимо в „Нових Днях” ч. 132 (січень 1961) здивував і редактора журналу, п. Волиняка, і здивував нас. Для орієнтації подаємо кілька речень того відгуку, підписаного С. С. — Мінеаполіс.

В статті „Листів до Приятелів” написано так: „Чим більше інтелігентів усувається від публічного життя, тим бідніше воно, тим голосніша в ньому щораз нижча духовна порода, що претрєся до проводу”. Оце речення обурило пана С. С. Він пише: — „Про що все це говорить? І що це за термінологія? На мій скромний погляд,

це просто ознака поганого виховання. Саме цим оті доктори й відігнали від себе людей, бо бояться упустити з своїх рук отой „провід”. Виходить так, що оця сама „нижча порода” має своїм обов’язком тільки вибирати провід з „вищої раси”, ну, та ще хіба приходить в час війни в ролі „гарматного м’яса”. А в мирний час їх обов’язком є давати докторові Шлемкевичеві гроші на його видання...”

Мир Тобі, схвильована душе! Редактор „Нових Днів” пробує заспокоїти дописувача. Він інакше розуміє цю статтю „Листів”, але сподіється, що редактор „Листів” уточнить свої думки, щоб не було непорозумінь.

Думаємо, що таке уточнення з нашого боку було б зайве. Його зробив уже за нас сам п. ред. Волиняк, а йому хіба п. С. С. скоріше повірити, ніж нам... Зрештою добре розуміли статтю і пп. редактори інших газет, які її передрукували („Прометей”, „Українські Вісті”), а п. Микола Степаненко в циклі статей „Бій за українську людину” в „Прометей” цитує те місце, що так вразило п. С. С. із Мінеаполісу, додаючи від себе: „Здається, що ліпше і глибше характеристику цього загрозливого явища (втечі в життєві предмістя, ред.) скопити не можна”.

Треба тільки дивуватись, яким глибоким почуттям меншецінності може бути опанована людина, коли сама згадка про існування нижчої породи ображає...

Детройт і журнал „Листи до Приятелів”

Під таким заголовком знаходимо в „Українській Газеті” (Детройт, ч. 1 (55), 6 січня 1961) статтечку, з якої подаємо кілька уривків.

„Солідний не так кількістю сторінок, як глибиною думки і сміливістю в обговорюванні громадських проблем — нью-йоркський

(докінчення 57-ої ст.)

кажемо, що ми патріоти тільки на словах! Я покищо не можу дати на цю пекучу потребу більше як 50.00 дол., які в прилозі посилаю. Не відмовляюся далі вислати на цю ціль мій даток відповідно до моєї спроможности. Вважаю цю справу найважливішою з усіх наших дотеперішніх починань і тому дуже Вас прошу не зневірютєся евентуальними початковими труднощами, а йдіть вперто до зреалізування доброго діла. Щастя Вам Боже!

М. Хронов’ят (Клівленд)

журнал „Листи до Приятелів" починає в цьому році свій дев'ятий річник. У редактора... з'явилась постанова дати журналові кращу форму й вигляд уже від січневого числа без піднесення передплати, а навпаки зі зниженням її до 3 дол. для нових передплатників, яких поручать дотеперішні приятелі, заплативши за себе повну передплату за цілий рік (5 дол.)".

„В листі до нашого редактора проф. Шлемкевич пише м. і., Детройт — величезне місто, але напр. в порівнянні з Чикаго — це споживач третини кількості чисел „Листів до Приятелів", що їх бере Чикаго, а про Н. Йорк чи Торонто вже й не згадую..."

„Бажаємо „Листам до Приятелів", щоб найшли нових приятелів також у Детройті, а разом з тим, щоби наше місто дорівняло іншим великим скупченням інтелігентних українців, коли йде про зацікавлення цікавими „Листами".

Щиро дякуємо за признання для нашого журналу і за бажання. Не одним хлібом живе людина, — крилаті сьогодні слова. Можемо додати, що й не однією передплатою живе журнал, але й добрими і теплими словами тих, що його люблять і читають...

СНОБ

Це англійське діалектичне слово і тому його не знайти в великих енциклопедіях. За Лярусом 20-го ст. основне значення цього слова — це шевський челядник. Пізніше, невиясненим способом, з'явилось нове значення, а саме „людини, що говорить про речі, яких не розуміє". Спонуляризував те слово і його нове розуміння Thackeray в своїй „Книзці про снобів" і сатиричному журналі, що виходив у Кембрідж від 1829 р. Тоді те слово означало хвалкуватість, гіпокрізію. Сьогодні у Франції й Англії — згідно з Лярусом — сноб це людина, що пе-

ребільшує захоплення модою і переймає думки не з глибокого переконання, але тому, що ті думки мають добрий чи злий хід. Снобізм — це роблений і глухий подив всього, що має розголос.

В Німеччині вийшла оце книжка-роман, що займається темою снобізму. Автор Richard Seewald, заголовок: Der Mann, der ein Snob war. В книжці є різні характеристики цього, сьогодні досить частого типу. Це суміш іронічного згориглядства і голоду влади. В іншому місці є такі визначення: „Ти, що забуваєш свого ближнього, ти сноб; ти, що погорджуєш своїми давніми приятелями, щоб бігати за особами, які мають вищу рангу, ти сноб; ти, що соромишся своєї вбогости і червонієш, стидуючись свого фаху, ти сноб, і так само ти, що величаєшся своїм походженням, або гордишся своїм багатством..."

Цікаве місце, де сноб перестає бути тільки естетичним і соціальним поняттям, але й морально-політичним. В епілозі роману, „урядовець культури" народної демократії „Евразія" дає таку оцінку снобам: ...в дечому наша культура багато завдячує їм, бо вони ни-

ЄДИНА УКРАЇНЬСЬКА РАДІО-ПРОГРАМА В ТОРОНТІ

ПІСНЯ УКРАЇНИ

Субота: 4:30—5:30, і неділя: 4:00—5:00 по пол. на хвилі 1250 з радіостанції CHWO.

Коментарі з політичного і громадського життя, літ.-мист. установ, комерційні оголошення, програми для дітей та жінок, виступи визначних українських мистців, науковців, журналістів.

Керівник П. Наумчук,
диктор Ю. Поченюк.

SONG OF THE UKRAINE,
64 Hewitt Ave., Toronto, Ont.
Tel.: EM 6-3380 or LE 6-9398.

пили всякий порядок, всюди вводили хаос... і так допомогли створити наш світ нового порядку.

Сноб це людина, що вдає захоплення всяким безглуздом у мистецтві. Сноб маніфестує свою вищість, споглядаючи згори на найщиріші зусилля — соціальні чи політичні — людей. Сноб це холодне і порожнє серце. Внутрішня пуста прикрита виглядом вищості.

МАЙЖЕ АНЕКДОТА

Шведська преса описує клопіт малярських критиків. В Штокгольмському малярському салоні відбуваються найбільш улюблені малярські виставки. Там можна бачити образи славних малярів, але і студентів академії і аматорів. Кожне має право виставити три свої речі, незалежно від того, чи

це професійний мистець-маляр, чи початківець-любитель.

На такій виставці знайшлися три образи, а про них не було ніяких пояснень у каталозі. Відомі малярські критики мали приблизно подібні думки про ті образи, і очевидно ті думки дісталися до преси. Про один образ було написано: дилетантське, але удатне; про другий: сміливе, багате новаторством; а про третій: повне виразу, трішки нервово, цікаве в композиції, кольористично удатне.

І вийшов скандал. Організатори виставки повісили, не назвавши в каталозі: один образ — Пікассо, другий вісьмилітнього хлопчика, третій малпочки з місцевого зоо.

Перша оцінка відносилась до образу Пікассо, друга до малюнку хлопчини, третя до твору малпочки...

ДУМКИ І ДОТЕПИ

Немає вже волі. Є тільки різні ступні неволі.

Giovanni Guareschi

Жонаті чоловіки не живуть довше нежонатих. Їм тільки так здається...

Glenn Wadsworth.
амер. журн.

Людство живе тепер на вулькані. Єдина користь із цього та, що воно не мерзне.

Поль Рейно, франц. політик

Багато людей подібних до дзеркал. Здається, що вони глибокі, а за ними нічого немає...

Життя свині може бути цікавим хіба тільки для другої свині.

Краще згинутися в чарівному сні, ніж кормитися клатками буденності і бути цим вдоволеним.

Hona Bodden

Труднощі Совєтів полягають на тому, що вони можуть продукувати ракети як ковбаски, але не можуть продукувати ковбасок як ракети...

Англ. експерт сов. справ

Я рада, що вродилась бідною. Убогість дає людині більше ніж усі багатства, а саме: дар справжньої амбіції.

Софія Льорен, кіноартистка

Преса може тільки одну річ писати безкарно про якусь людину: — новину про її смерть...

Brendan Behan,
англ. письмен.

Немає нічого приємнішого ніж те, коли хтось залюблюється в наші недосконалості.

Манфред Делінг, нім. журн.

WHY LEARN UKRAINIAN?

Під таким заголовком вийшла в Едмонтоні (Канада) 1960 р. ма-ла, але цінна брошура. Автор її відомий українському суспіль-ству емеритований професор Сас-качеванського університету: Г. В. Сімпсон.

Є в брошурі проф. Сімпсона місця, які виписані великими бук-вами повинні висіти на стінах на-ших установ і шкіл також в ЗДА. Одне таке гарне місце подасмо в перекладі: „Окрема особа — це бідна, слабка істота, і вона може мати більшу цінність в об'єднанні

з іншими. Одним із таких об'єд-нань, що збільшувало значення окремої особи, була історична на-ція, а її дійсність об'являлась спільною мовою. Це вже сама доля невідмінно рішила, що українські канадійці мають своє особливе іс-торичне походження і минуле. Ба-гато з того, що дає вартість їх життю, сперте на те окреслене іс-торичне і культурне підложжя. Відвертатись від нього або з влас-ної волі підтинати коріння свого минулого — це значить збіднюва-ти свою власну особу.”

(Продовження 56-ої ст.)

Андрій Качор: Роля „Просві-ти” в економічному розвитку За-хідної України. Серія: Літопис УВАН, ч. 18. Вінніпер, 1960. Ст. 31.

У вступі зазначено: „У 1958 р. весь український світ, поза залізною заслоною, відмічував і святкував 90-ліття „Просвіти” у Львові. — 90-ліття „Просвіти” — це історія відродження українсь-кого народу. Це історія останніх трьох поколінь українського акти-ву, або — як дотепно це завва-жив ред. С. Волинець у своїй свя-точній промові на ювілею Чи-тальні „Просвіти” в Вінніперу то-го ж року — „де ювілей бабуні, але тієї поважної, статечної і ро-зумної бабуні, що виховала три покоління та з гордістю глядить на успіхи своїх дітей і внуків.” — В ювілейних промовах, статтях, а навіть в окремих розвідках дуже широко описувано культурно-ос-вітню працю „Просвіти”, але де-що замало наświetлено значення „Просвіти” в розвитку народного господарства України, а зокрема в розвитку економічного відро-дження Галичини”.

Книжечка дає добре доповнен-ня і образ тієї сторінки праці „Просвіти”.

Календарі-Альманахи

„Наш Шевченко”. Збірник-Аль-манах на 1961 р. У сторіччя смер-ти Поета. Ред.: В. Давиденко, А. Драган, Ів. Кедрин, Б. Кравців, Л. Луців, В. Стецюк. — В-во „Сво-бода”, Джерзі Сіті. Ст. 256.

Шевченківський Календар-Аль-манах „Українського Голосу” для вшанування сотих роковин смер-ти Тараса Шевченка. — Ред. Ст. Во-линець. Обгортка М. Бідняка. Вид.: Видавнича Спілка Тризуб, Вінніпер. Ст. 176.

Календар Слово. В-во „Вільне Слово”, Торонто. Ст. 96.

Календар-Альманах. Вид. Укра-їнське Тво „Відродження” в Ар-гентині. Буенос-Айрес. Ст. 160.

(Щорічні календарі різних ви-дань це збірники сорокатоого змі-сту, якнайбільш популярні, при-значені для масового поширення. Цього року вони мають трохи ін-ший вигляд. В соту річницю смер-ти Тараса Шевченка вони або в цілості, як два перші, або в вели-кій частині призначені для звели-чання пам'яті поета. На їх зміст складаються статті і спомини, зв'язані з творчістю і життям Шевченка. Звідси їх триваліша цінність).

Видання братських союзів

Ювілейна Книга Українського Робітничого Союзу 1910-1960. — Ред.: Д-р Матвій Стахів, техн. ред. Василь Модрич-Верган. Мистецька обкладинка МБ. — Накладом УРСююзу, Скрентон, 1960, ст. 332.

(Люксусово видана книга, приносить багато матеріалу для історії українського братського руху в ЗДА і Канаді взагалі, і для історії Укр. Роб. Союзу зокрема. Книга багато ілюстрована світлинами діячів Роб. Союзу, що підносять

її документарну цінність. Для будучого історика українського суспільства Америки важна поява.

Український Народний Союз у світлі чисел. Уложив Ярослав Падюх, головний секретар УНС. Накладом УНС, Дж. Сіті, 1960, ст. 64.

(На зміст книжки складаються розділи про життєве забезпечення в ЗДА взагалі і на тлі цього огляд укр. братських організацій із УНС в осередку, з визначенням його місця серед подібних організацій інших нац. груп. Діаграми і баянси ілюструють зміст.

Замість „Чому?”

ПОСЛУХАЙМО І ДРУГОЇ СТОРОНИ!

1.

В „Л. до Пр.” з окремим зацікавленням слідкую за рубрикою п. з. „ЧОМУ?”. В числі за листопад заторкнено питання українського шкільництва і виховання нашої дітвори. Справа мені дуже близька, бо я працюю в цій ділянці більше 30 років, а тут, в Америці, вже 6 років учителем в цілоденній парохіяльній школі, в якій учиться понад тисяча українських дітей. Саме тому дивує мене, чому Ваш журнал відмовляє нашим парохіяльним школам українського духа? Чи виховуючи своїх учнів у знанні і любові до рідного обряду та церкви щоденними Богослуженнями, під час яких діти відповідають хором священикові, навчаючи дітей Божого слова і рідного обряду, ці школи не плекають в них українського духа? Чи навчаючи дітей української мови в усіх класах (крім першої), даючи їм основні відомості з історії й географії України, пророблюючи укр. граматику і літературу в щоденних лекціях, не плекають в юних серцях цього ж українського духа? Чи ангажуючи окремих наших фахівців-диригентів для ведення шкільно-

го хору, для плекання любови до української пісні, ці парохіяльні школи не заслужили собі на назву українських шкіл?

Дивно, чому „Листи” не помічають та не доцінюють праці самих таких учителів цих шкіл? Чому від початку свого існування журнал повторяє ті самі обвинувачення, а не поцікавиться фактом, що в цих школах зайшли основні переміни, що парохії пішли назустріч бажанням своїх парохіян, батьків дітей їхніх шкіл?

Невже насправді нічого не змінилось на протязі останніх років у парохіяльних школах? А чи хтось із членів редакції „Листів” завдав собі труда та відвідав хоч одну цілоденну парохіяльну школу, чи то в Нью-Йорку, чи в Філадельфії, Чикаго, Детройті і т. д.? Чи прослідив справу на місці? Чи „Листи” чули і знають про невинну боротьбу учителів укр. мови в парохіяльних школах за те, щоб діти говорили одні з одними рідною мовою? Цю саму проблему мають учителі вечірніх шкіл українознавства та виховники „Пласту” і „Сума”. Це загальна наша біда, і краще було б, якби „Листи” заапельювали до батьків, щоб вони були більш послідовні в

плеканні рідної мови по наших домах і родинах.

Чому „Листи” не турбуються тим, хто прийде на зміну учителям шкіл українознавства і в цілоденних парохіяльних школах, в яких працюють переважно ще „європейські” учителі, люди старші віком? А що буде, коли їх не стане? Наша студентська молодь не спішиться заповняти ряди виховників і число вчителів рідної мови щороку маліє. Чому „Листи” не примічають цієї проблеми і не заберуть слова в цій справі? Буду щиро вдячна ВШ. Редакції за ясню і безсторонню відповідь на турбуючі мене питання?

проф. Н. Литвиненко (Нью-Йорк)

2.

В двох останніх числах „Л. до Пр.” в відділі „Чому?” Ви порушували питання парохіяльних шкіл та висловлювались дуже критично відносно їх виховно-національної справності та системи... Ви пишете в відповіді одному дописувачеві, що теж порушив цю справу, що „ті школи мусять ще бути сповненими українським національним духом, вселювати любов до нашої національної культури, до наших історичних ідеалів і прямувань...”

Я, як батько трьох діточок, що ходять до Укр. Кат. Школи при церкві св. Юра в Нью-Йорку, також дуже інтересуюся справою виховання своїх та всіх українських дітей взагалі, бо по фаху також учитель народних та середніх шкіл. І насправду мушу ствердити, що навчання в Укр. Кат. Школі в Нью-Йорку є на дуже високому рівні навіть під оглядом національним, культурним та на найвищому рівні під оглядом моральним і релігійно-виховним. Це найбільше щастя для батьків мати можливість посилати своїх дітей до згаданої школи; а для наших дітей це теж найкраща нагода і можливість користати з тієї науки, що її вони побирають від сво-

їх сестер-учительок та від усіх учителів-учительок світських, які втішаються найбільшою повагою, пошаною та любов'ю серед всієї української дітвори.

Можливо, що існують парохіяльні укр. школи, де дуже потрібна Ваша критика й вона напевно теж може спричинитися до певної поправки. Однак в справах виховання дітвори мусять брати участь також самі родичі, бо родина — це перше виховне середовище національного виховання!

Д-р М. Сидор-Чарторийський
(Нью-Йорк)

Наша відповідь

Короткі завваги до питань наших читачів у двох останніх числах „Л. до Пр.” стали причиною схвилювання деякого з учителів і батьків дітей із школи при церкві св. Юра в Нью-Йорку. І хоча їх листи переповнені запитаннями, що починаються від „Чому?” і хоча можна б їх збути коротшими словами, містимо їх на виразну вимогу під цією рубрикою *audiat et altera pars* і стараємось якнайспокійніше дати кілька пояснень.

Основною помилкою Вшан. Авторів обох листів є те, що вони постійно пишуть про одну школу в Нью-Йорку, тоді як ніодна з завваг у названих числах нашого журналу тієї школи не торкалась. Мова була про українське шкільництво взагалі, тимбільше що перше запитання з листопадового числа прислане з Канади. До того ж, завжди зазначувало, що між учителями парохіяльних шкіл є і зразкові педагоги. Як співається в пісні: „Чого ж ще, любя, бажаєш?”

Отже віримо, що школа в Нью-Йорку вже осягнула ідеал, оте „най...”, „най...”, яке повторяється в листах. Але ж чи це рятє всі школи? Чи з того, що напр. в Україні є й зразкові колгоспи, які показують людям, виходить, що

всі вони добрі і що критикувати систему не треба?!

Зрештою Ваші листи, Дорогі Автори, дають цікаві признання. Опе пиште про „основні переміни”, про те, що „парохії пішли назустріч бажанням своїх парохіян...” Значить було гірше, були бажання, був натиск, була критика, і всьому тому завдячуємо праву. І ми саме закликаємо до дальшого натиску, бо хіба не будете переконувати нас, що вже всі бажання батьків у всіх школах сповнені... Зрештою і лист признає потребу критики і те, що вона може спричинитись до поправи в деяких школах. Це і єсть цілло наших завваг. Чого ж тоді хвилюватись?

Дозвольте подати Вам одну приятельську раду. Ми щиро зраділи, що такий поширений щоденник, як „Свобода”, який розпоряджає достаточним місцем, вводить у себе окрему сторінку для питань українського шкільництва. Там буде вже можливість усе вяснити. Отож радимо там докладно описати педагогічну працю в цій ідеальній школі в Нью-Йорку. Тоді не треба буде засипувати нас питаннями. Ми з тих статей довідаємось, по перше, які формальні приписи, рами накладені на школи, і як усі можливості, допущені тими рамами, використовуються до кінця; по друге, ми довідаємось, які старання роблять ті, що в їх руках уся система, щоб ті рами, якщо вони затісні, розширити. І по третє, і найважливіше, довідаємось про живий приклад, який дають там духовники, сестри-вчительки і світські. Бо ж *verba docent, exempla trahunt*, слова тільки повчають, приклади потягають. Отже тоді стане всім ясно, що в такій ідеальній школі не тільки що навчання релігії й українознавчих предметів відбувається в українській мові, але що й усі розмови духовників і сестер-учительок між собою і з учнями відбуваються рідною

мовою. Що та мова там не упосліджена, не нижча... Бо тільки тоді і учні і їх батьки шануватимуть рідну мову! Чи можна уявити собі, щоб у колишніх наших рідних школах було інакше? Віримо Вам, що так і є в Нью-Йорку. Тільки обов'язково напишіть про це, поінформуйте всіх, щоб при критиках виразно вилучувалась саме Ваша школа, і що важніше, щоб вона, та ідеальна школа стала прикладом для інших, які далекі від такої досконалости, і які повинні брати собі приклад із нью-йоркської.

Чому „Листи” не журяться зміною? На нашу скромну думку питання адресоване не зовсім правильно. Це ж перший обов'язок тих, що керують шкільною системою. Чи використовують вони ті рештки старших, висококваліфікованих учителів семінарій, директорів, професорів для школення і для перевишколу педагогічного достору, який в американських умовах в основі складатиметься з сестер-монахинь? Різні американські установи, бюро, уряди влаштовують окремі, іноді навіть обов'язкові, курси для піднесення кваліфікації своїх службовиків. Чи робиться у нас подібно в шкільництві?

І вкінці кілька слів про критику. Коли цікавитесь цим питанням, то знаєте, якій гострій критиці піддана сьогодні американська шкільно-виховна система, як систематично дискутуються ці проблеми в європейській пресі. Невже тільки у нас критична думка має зупинятись перед входом до парохіальних шкіл? Невже можна критикувати наших політичних, господарських провідників, наших учених, письменників, тільки школа це мімоза-недотика, в відношенні до якої можна зберігати або мовчання, або розряджати шептанням на ухо, або наївно-патріотичним захопленням, чи врешті підходити тільки з кадилицею? Невже?!

ДОРОГІ ПРИЯТЕЛІ!

Передаємо Ваш наш журнал у новому вигляді. Від малої, 8-сторінкової летючки до нинішньої його форми довга і — щиро кажучи — тяжка дорога. Та пройшовши її, хочемо подякувати тим, що в більшій чи меншій мірі співділяли в створенні журналу.

Передовсім подяка належить Товаришам пера-авторам за їх таку ціну, і чисто гонорову співпрацю. — Така ж подяка належить Приятелям, які так само безкорисно виконували адміністративні роботи, що клопітливі і вимагають багато часу.

Щиро дякуємо Всім тим, що прихильно віднеслися до нашого заклик і фундували передплату своїм знайомим як різдвяний дар, або прислали нових передплатників, прислали належність за них і за себе. Премії вишлемо їм в найближчому часі.

Далі дякуємо Членам нашого Збірного Меценатства, які своїми надплатами помогли нам видати низку книжок. Їх премія за 1960 р. в підготові і вони отримають її приблизно в половині року.

Дякуємо Всім передплатникам, членам тієї найширшої бази існування журналу, і всім тим, що поза передплатою прислали датки на пресовий фонд, призначений в цілості для дарової висилки жур-

налу нашим братам, які самі не можуть передплатити.

Масмо глибоке внутрішнє вдволення, що хоча починали ми без ніяких, навіть найменших, фондів, і не мали за собою ніякої політичної чи господарської організації, нам удалося, при Вашій допомозі, збудувати цей орган незалежної української думки, який уже без сорому можемо показувати своїм і чужим. Але все ж не зважувось на цьому закінчити цю нашу щирю розмову з Вами, Приятелі. Мусимо признатись, що доля і дальший розвиток „Листів до Приятелів” ще далеко не запевнені. Нинішня форма журналу це те найвище, на що можемо здобутись при теперішньому числі передплатників, і на жаль — післяплатників. Тож від Вас залежить, чи зможемо частіше випускати журнал, збільшувати його об'єм. Отримавши це число, зараз провірте, чи а) вирівняли Ви попередні задегності, б) чи вислали передплату за цей 1961 рік. Кошти видання такого журналу високі і ми ніяк не в силі кредитувати. Не змушуйте писати пригадки. Вам не мило їх отримувати, для нас це втрата часу і кошти. Не підривайте того, що вдалося створити 8-мирічною тяжкою і впертою працею.

Сподіючись Вашої дальшої прихильності, підемо вперед!

Умови передплати

на рік 5.00 дол.

на півріччя 2.75 дол.

окреме число 0.50 дол.

Адреса „Листів до Приятелів”

— Letters to Friends.

P. O. Box 428 Newark 1, N. J., USA

Адреси для Австралії:

Dr. V. Bilynskyj, 43 Mathoura Rd.
Toorak SE. 2 Victoria, Australia.

Mr. I. Hrynewych, Lot 85 Springfield
Ave, Blacktown N. S. W. Australia.

Mr. T. Pasieczynskyj, 60 Hughes St.,
Mile End. South Australia.

В-во „Е.ЮЧІ”

За редакцію: М. Племкевич

За в-во: Д. Кузик, Л. Ломиш, О. Олесницький, Ом., Тарнавський

Ціна 1.00 дол. (Подвійне число)

LETTERS TO FRIENDS
P. O. Box 428
Newark 1, N. J.

NOV 30 1968